

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології і туризму

Кваліфікаційна робота
на тему: «ОСОБЛИВОСТІ САНАТОРНО–КУРОРТНОГО ТУРИЗМУ
КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ»

Допущено до захисту
«24» листопада 2022 року

здобувача групи Т 01–21з
факультету туризму, бізнесу і психології
освітньої програми Туризмознавство
за спеціальністю 242 Туризм
Озаринського Вадима Володимировича

Завідувач кафедри
психології і туризму

_____ проф. Бондаренко О. Ф.
(підпис)

Науковий керівник:
Професор кафедри психології і
туризму
д.і. н., проф. Васильчук
Володимир Миколайович

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

КИЇВ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ САНАТОРНО–КУРОРТНОГО ТУРИЗМУ	8
1.1. Сутність санаторно–курортного комплексу та його значення у розвитку туризму	8
1.2. Структура санаторно–курортного туризму	17
1.3. Методи дослідження санаторно–курортного туризму	24
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА САНАТОРНО–КУРОРТНОГО ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ	32
2.1. Характеристика санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні	32
2.2. Оцінка туристично–рекреаційних ресурсів в карпатському регіоні	41
2.3. Особливості санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні	50
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО– КУРОРТНОГО ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ	60
3.1. Проблеми розвитку санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні	60
3.2. Стратегія розвитку санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні	76
ВИСНОВКИ	93
РЕЗЮМЕ/ RESUME	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Санаторно–курортний туризм в Україні традиційно є складовою державної політики та одним з найважливіших розділів національної системи охорони здоров'я, що дозволяє цілеспрямовано та ефективно здійснювати профілактику захворювань та відновне лікування хворих, проводити їх реабілітацію. Карпатський регіон займає тут провідні позиції, розвиваючи та вдосконалюючи санаторно–курортну систему.

В даний час Карпатський регіон вважається одним з найвідоміших курортно–туристичних регіонів в нашій країні. Він чудово поєднує в собі сприятливі кліматичні умови та збирає кращі цілющі мінеральні та грязьові джерела. Тут достатньо бальнеологічних та курортно–рекреаційних центрів для забезпечення лікування всіх видів захворювання туристів.

Санаторно–курортне лікування є важливою формою медичної реабілітації: основна функція санаторно–курортних організацій – відновлення здоров'я людей, їхня реабілітація. Крім відновлення здоров'я громадян (реабілітації) санаторно–курортні організації покликані підтримувати нормальний стан практично здорових громадян – найважливішим напрямом у системі державної охорони здоров'я наразі стає медична профілактика.

У разі адміністративно–командної економіки санаторно–курортний комплекс розвивався винятково за допомогою державних коштів, унаслідок чого ставилися завдання здійснення рентабельної діяльності. Ринкові перетворення призвели до того, що нині понад 63% українських здравниць вже не є бюджетними та функціонують на умовах самоокупності. Санаторно–курортний продукт у більшому обсязі став реалізовуватись за допомогою ринку, де конкуренцію йому складають послуги SPA, Wellness та ін.

Функція держави у фінансуванні санаторно–курортного туризму вкрай мала, тому санаторно–курортні установи постали перед необхідністю забезпечення завантаження своїх лікувальних потужностей за допомогою власних маркетингових заходів, підкоряючись законам ринкового господарства. Життєздатність кожного конкретного підприємства стала визначатися орієнтацією на прийоми, методи та правила ринкового господарювання, що зажадало значної диверсифікації послуг, розширення функцій та підсистем функціонування санаторно–курортного комплексу, а також переходу від госпітальної форми функціонування до сервісної, пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності.

На розвиток туризму впливають науково–технічний прогрес, підвищення якості життя населення, збільшення тривалості вільного часу, відпустки, економічна та політична стабільність та низка інших факторів.

Для розвитку санаторно–курортного туризму у Карпатському регіоні є об'єктивні передумови: відкритість для масового туризму, великий природний і культурний потенціал, привабливий, остаточно не поділений і дуже перспективний ринок.

На підставі всього перерахованого вище особливо важливість набуває вивчення особливостей санаторно–курортної галузі як одного з перспективного сегмента туристичного ринку Карпатського регіону, що робить тему особливо актуальною.

Постановка проблеми. Сучасний санаторно–курортний туризм у Карпатському регіоні є багаторівневим міжгалузевим комплексом. Останнім десятиліттям конкуренція над ринком туристських і санаторно–курортних послуг стає більшою мірою змаганням стратегій, ніж ресурсів. Саме тому в основі формування системи інформаційного забезпечення для прийняття економічно обґрунтованих рішень мають лежати комплексні дослідження конкурентного середовища ринку санаторно–курортних послуг, виділення перспективних контактних аудиторій та розробка оптимального комплексу просування продуктів для них.

Вирішення даних завдань визначає пошук інноваційних та інваріантних підходів, та відповідного теоретико–методичного опрацювання, обґрунтування методик та рекомендацій щодо вдосконалення конкретних методів просування, та всього комплексу, як основи забезпечення стійких конкурентних позицій та динамічного розвитку організацій санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні.

Ступінь розробленості теми в туризмознавчій літературі. Аналіз робіт у сфері вивчення особливостей санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні свідчить про те, що з вирішення завдань нашого дослідження є певні наукові передумови. У зарубіжній літературі проблеми вдосконалення санаторно–курортного продукту організації займають значне місце. У дослідженні автор спирався на роботи таких зарубіжних фахівців, як Н. Вудкок, П. Гембл, Е. Райс, К. Ротцолл, М. Стоун, Ч. Сендідж, Дж. Траут, Ст Фрайбургер та ін.

Свій внесок у дослідження питань розвитку туристичної та санаторно–курортної сфери зробили А.Ю. Александрова, І.С. Барчук, М.А. Боков, А.М. Ветитнєв, А.А. Клейман, Л.Б. Нюренбергер, М.С. Оборін, В.С. Преображенський, Н.М. Розанова, Г.М. Романова, І. Енджейчик, Я. Качмарек та ін.

Питання забезпечення конкурентоспроможності організації над ринком послуг розкрито у роботах Е.І. Богданова, Т.П. Левченко, М.О. Морозова, О.А. Нікітіна, В.К. Романович, Н.А. Савельєвої, Ю.П. Свириденко, Р.А. Фатхутдінова, А.Д. Чудновського, К. Гренрооса, А. Парасурамана та ін.

Водночас у роботах наведених авторів не знайшли належного відображення напряму пошуку інноваційних підходів до формування комплексу просування санаторно–курортних організацій з урахуванням впливу великої кількості факторів, що визначають особливості їхнього функціонування. Багато питань щодо конкурентного ринку вимагають проведення досліджень на перманентній основі.

Об'єктом дослідження є санаторно–курортний туризм в Карпатському регіоні.

Предметом дослідження є сучасний стан та перспективи розвитку санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні.

Метою дослідження виступає вивчення санаторно–курортного туризму Карпатського регіону. Виявлення основних тенденцій розвитку у цьому регіоні. Зважаючи на посилення конкуренції на туристському ринку України необхідно підвищення конкурентоспроможності санаторно–курортного туризму Карпатського регіону.

Для досягнення мети в роботі було поставлено і вирішено наступні **завдання:**

- розкрити сутність санаторно–курортного комплексу та його значення у розвитку туризму;
- визначити структуру санаторно–курортного туризму;
- описати методи дослідження санаторно–курортного туризму;
- надати характеристику санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні;
- зробити оцінку туристично–рекреаційних ресурсів в карпатському регіоні;
- розглянути особливості санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні;
- визначити проблеми розвитку санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні;
- розробити стратегію розвитку санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні.

Методи дослідження: Теоретичною та методологічною основою дослідження послужили наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі функціонування санаторно–курортної сфери. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові методи теоретичного та емпіричного

пізнання: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення. В основу дослідження покладено елементи статистики, метод порівняльних та експертних оцінок.

Практичне значення отриманих результатів. На основі проведеного дослідження розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення методів та інструментів просування санаторно–курортних продуктів для санаторно–курортних організацій Карпатського регіону. Визначено та аргументовано можливості використання глобальних інформаційних ресурсів з урахуванням їх масового характеру, оперативності, інваріантності способів візуалізації та споживчої доступності інформації, що послужило основою для розвитку санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні.

Апробація результатів роботи та публікацій: головні положення та результати кваліфікаційної роботи представлені на таких наукових конференціях:

«Сучасний розвиток індустрії гостинності Франції» міжнародна студентська науково–практична конференція «Adorbemperlinguas. До світу через мови» 20–22 березня 2019 року;

«»VII міжнародна науково–практична конференція «Людина віртуальна: нові горизонти» 30–31 березня 2020 року;

Міжнародна науково–практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців м.Харків 2–3 квітня 2020р. Міжнародній науково–практичній конференції «Людина віртуальна: нові горизонти», (українською мовою) 30–31 березня 2020 р., доповідь на тему: «Історичні та соціально–економічні особливості розвитку туризму у Франції». – Сватове, Луганська обл.: 2020. С. 130–132.

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена її метою та завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, резюме, списку використаних джерел із 80 найменування, а також 1 додатку. Кваліфікаційну роботу магістра викладено на 111 сторінках друкованого тексту включаючи 96 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ САНАТОРНО–КУРОРТНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність санаторно–курортного комплексу та його значення у розвитку туризму

Санаторно–курортний комплекс України займає особливе становище у межах реалізації завдань із підтримки високого рівня здоров'я громадян. Стабільне зростання економічних показників, конкурентні переваги та покращення рівня життя безпосередньо залежать від якісних трудових ресурсів. Рівень здоров'я населення залежить не тільки від стану та ефективності якості медичного обслуговування та соціальних програм, а й від роботи санаторно–курортного комплексу, головною метою якого є оздоровлення населення.

Індустрія туризму вважається досить складним явищем економічного, соціально–культурного середовища. Його багатогранність відрізняється присутністю в ньому істотних дефініцій. Певні встановлення мають спеціальний характер, що відбивають окремі нюанси туризму – соціальні, економічні, правові тощо. Інші – першо основні визначення – встановлюють предмет у обсязі, демонструють внутрішній зміст туризму, що у свою чергу відбивається у єдності різноманіття якостей і відносин.

На думку Д. І. Савушкін, «в найбільш повному вигляді туризм визначається з двох сторін:

- 1) даний вид суспільної соціально–культурної та дозвільної діяльності в цілому вільного пересування населення від місця свого проживання та робочої діяльності в інший район (у межах цієї держави або за кордон);
- 2) це індустрія з виробництва послуг, необхідні з метою задоволення потреб, що з'являються під час подорожей» [1, с.2].

Одним із видів туризму виділяють санаторно–курортний туризм. Він, з одного боку, поєднує у собі все без винятку основні риси туризму, з другого всі характерні риси.

Слід зазначити, що вивчення нинішніх закономірностей і спрямованості функціонування санаторно–курортного туризму дає можливість придбання того, що має величезну роль з метою реформування концепції управління економікою регіону (кваліфікація якого обумовлюється безпосередньо даним видом туризму) і регіонального курортно–рекреаційного комплексу зокрема.

В. Сухаренко дає визначення санаторію. «Санаторій – лікувально–профілактичний заклад, в якому для лікування та профілактики захворювань використовують головним чином природні фактори (клімат, мінеральні води, лікувальні грязі, морські купання тощо) у поєднанні з лікувальною фізкультурою, фізіотерапією та раціональним харчуванням за дотримання певного режиму лікування та відпочинку» [2, с.47].

Санаторії організовуються як на курортах, і поза них, на територіях (заміських районах) з сприятливими умовами (кліматичними, ландшафтними і санітарно–гігієнічними).

Через те, що санаторно–курортна діяльність визначає роботу курортів, то рамках роботи варто дати визначення останнім.

Курорт – певна територія, яка колись освоєна, має великий вигляд природних ресурсів, і використовує останні у профілактичних і лікувальних задачах. На цій території розміщуються спеціальні установи та об'єкти інфраструктури, призначені для раціонального природокористування лікувальних ресурсів. Визначення території як «курорту» відбувається за умови великих наукових досліджень та підтвердження рекреаційної значущості місцевості[3, с.7].

«Курорт – вивчена і застосовувана в лікувально–профілактичних цілях територія, що особливо охороняється, має природні цілющі ресурси і

необхідні для їх експлуатації будинки і споруди, включаючи об'єкти інфраструктури». [3, с.9]

Таким чином, курорт – це територія, що має важливі природні властивості, оптимальні з метою лікування мінеральними водами, лікувальними грязями або особливими кліматичними умовами (моря, озера, гірські ландшафти, лісові місцевості, степи та ін.).

Теорія туризму де диференціює промисловість курортів ділиться на два елемента: сферу гостинності і курортну промисловість як особливий вид активності, спрямований на реалізацію поїздок з метою туризму.

У нашій країні поняття санаторно–курортного комплексу має відокремлений характер і головною його особливістю вважається розташування на перетині сфери гостинності та сфери надання лікувально–оздоровчого сервісу населенню.

Тому санаторно–курортний комплекс можна визначити як міжгалузеве об'єднання різних організацій, що спеціалізуються на наданні санаторно–оздоровчих та рекреаційних послуг, що розташовуються в курортних місцевостях та використовують у своїй діяльності їх природно–оздоровчі ресурси за збереження своєї видової спеціалізації [4, с.32].

Проте, в сучасних реаліях ринкової економіки, що швидко розвивається, визначення курортної справи не повною мірою описує всю повноту реальних відносин з організації діяльності санаторно –курортного комплексу, тому, при розширеному тлумаченні цього визначення варто вказати, що санаторно–курортна справа – це узагальнення всіляких форм практичної і наукової діяльності з організації та подальшої реалізації профілактик різних недуг, лікування та відновлення хворих, ґрунтуючись на природних ресурсах , а також сукупність заходів щодо організації діяльності курортних земель[5, с.23].

Санаторно–курортна діяльність, нарівні з державною системою охорони здоров'я, є особливою галуззю економіки, що виконує низку соціально значущих завдань з підтримки здоров'я громадян. Для такої

важливої мети вітчизняний санаторно–курортний комплекс має в своєму розпорядженні великі запаси природних ресурсів і санаторно–курортну інфраструктуру, що збереглася з радянських часів.

Основою класифікації курортів є їх провідний природний лікувальний чинник. Відповідно до цього курорти ділять на бально терапевтичні, грязьові та кліматичні. Якщо курорти мають у своєму розпорядженні кілька курортних факторів, вони вважаються клімато бально терапевтичними, бально грязьовими, клімато грязьовими, клімато бально –грязьовими [6, с.32].

На курортах проводиться комплексна терапія, що включає, крім природних лікувальних факторів, фізіотерапію, дієтотерапію, лікувальну фізкультуру, медикаментозне та інші види лікування. Пацієнти проживають у санаторіях чи курортних готелях. На багатьох курортах проводиться амбулаторно–курсове лікування.

До сучасних курортів висуваються такі вимоги[7, с.23]:

1) Наявність вивчених кліматичних, бальнеологічних, грязьових та ін. лікувальних ресурсів, що забезпечують нормальне функціонування курорту та його розвиток;

2) Наявність спеціальних гідрогеологічних, бальне технічних та ін. пристроїв, споруд та установ для раціонального застосування курортних факторів (каптажі, бурові свердловини, питні галереї, бювети, ванні будівлі, грязелікарні, пляжі, солярії, аерарії, плавальні басейни, плавальні басейни, кабелі);

3) Наявність лікувально–профілактичних установ (санаторії, пансіонати, готелі, курортні поліклініки), які забезпечують медичне обслуговування хворих, а на кліматичних курортах – ще й оздоровчих закладів, призначених для відпочинку та туризму (будинки відпочинку, пансіонати для відпочиваючих, літні містечка відпочинку, молодіжні табори, курортні готелі, турбази, мотелі, кемпінги тощо);

4) Наявність спортивних споруд та майданчиків, культурно–освітніх та видовищних установ (курзали, кінотеатри, виставкові зали, бібліотеки тощо);

5) Наявність підприємств громадського харчування, торгівлі та побутового обслуговування (кафе, бари, ресторани, магазини, перукарні, майстерні тощо);

6) Наявність комунального устаткування й благоустроїв, відповідальних гігієнічним вимогам (водопостачання, каналізація, енергопостачання, теплофікація, утримання у чистоті повітря, розмаїття зелених насаджень, парків, квітників тощо.)[8]

Основний вид діяльності, що здійснюється на курортах стосовно відпочиваючих, це оздоровчий відпочинок. Останнє містить у собі перебування на курортах та інших рекреаційних місцевостях практично здорових осіб, які не потребують спеціального медичного догляду, лікарського спостереження та лікування. У основі рекреаційних чинників лежать структуровані фізичні навантаження, локальний туризм, лікувальні природні чинники довкілля.

Місцевість, на якій розгортаються курорти, має лікувально–оздоровчі властивості, і описується як локально зафіксована територія, що має у своєму розпорядженні природні ресурси, а також придатне для створення наукової та лікувальної бази щодо профілактики захворювань різних видів. Природно, для максимально раціонального та дбайливого залучення природних ресурсів таких територій не обійтися без грамотно створеної курортної інфраструктури, яка є складною структурою взаємопов'язаних курортних об'єктів, на базі яких за допомогою різних видів діяльності населенню надаються лікувальні та курортні послуги. Така інфраструктура включає лікувально–профілактичні та культурно–побутові та розважальні заклади, спортивні майданчики, спеціально навчений медичний та обслуговуючий персонал тощо[9, с.151].

На базі курортів відпочиваючі отримують санаторно–курортні послуги – елементи рекреаційного продукту, що реалізується споживачеві та виробляється санаторно–курортними підприємствами на комерційній основі. Головною метою даної послуги є задоволення рекреаційних потреб

споживача за допомогою лікувально–оздоровчих процедур, розваг та відпочинку з пізнавальною метою. З допомогою санаторно–курортних послуг громадяни отримують санаторно–курортний продукт – об'єднання елементів, які мають як матеріальний характер (рекреаційні ресурси), і нематеріальний (санаторно–курортні послуги)

Специфічні риси санаторно–курортного продукту виражені взаємозв'язком нижченаведених споживчих цін: споживчими цінами, що включають природну основу і не є результатами продуктивних робіт (природно–кліматичні характеристики, особливості ландшафту, флори і фауни); споживчими коштами робіт, зроблених раніше, що не мають товарної форми, а представлені культурними та історичними об'єктами; споживчими цінами, доступні споживання, як населення, і туристів і які передбачають витрати їхнього ремонту (ліси, парки, автомобільні дороги, пляжі) [10, с.124].

Для використання курортних ресурсів створюється курортне господарство, функцією якого є обслуговування людей з метою лікування та відпочинку, яке є комплексом лікувально–профілактичних установ.

Основні форми санаторно–курортної діяльності відображені на Рис.1.1.

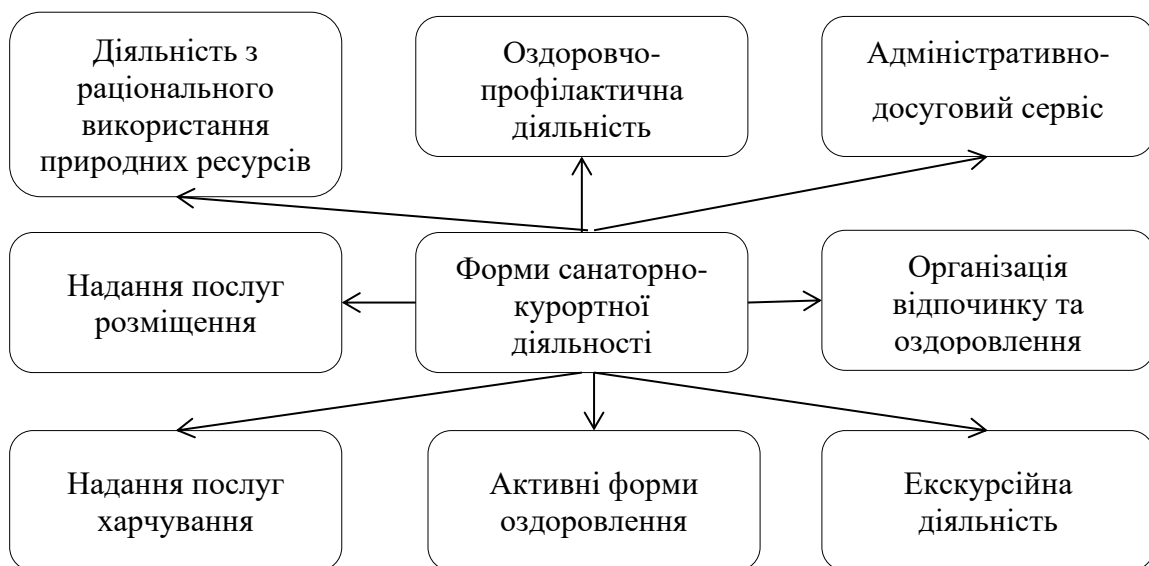

Рис.1.1. Форми санаторно–курортної діяльності[11, с.237]

Туризм вважається одним з найбільших, високоприбуткових і галузей економіки, що найбільш динамічно розвиваються, будучи активним джерелом надходжень іноземної валюти і впливає на платіжний баланс країни. Крім культурних, освітніх, соціальних функцій, основними економічними функціями туризму є забезпечення зайнятості, згладжування нерівномірності економічного розвитку регіонів, нівелювання платіжного балансу. Вплив туризму ринку праці проявляється у наданні нових робочих місць у готельному, комерційному, логістичному секторі, і навіть сфері охорони здоров'я, культури, мистецтва, залучених у процес функціонування туристичної індустрії у регіонах, які значно залежить від цього сектора економіки. За оцінками фахівців, на кожні 10 нових робочих місць у розвинених країнах посідає сферу послуг [2; 6; 13]. Це пояснюється тим, що тут потрібні значні обсяги висококваліфікованої ручної праці (прибирання готельних комплексів і прилеглих територій; приготування їжі та організація харчування туристів тощо) [11, с.238].

Функція згладжування проявляється в тому, що туризм за певних умов може сприяти економічному розвитку депресивних, слабких у структурному відношенні регіонів. Створення туристичних підприємств у віддалених, малонаселених чи індустріально слаборозвинених регіонах частково нейтралізує деякі негативні явища глобального економічного середовища. В даному випадку туризм виконує функцію, що вирівнює, оскільки багато привабливих в природному або культурному відношенні регіони здатні за допомогою туризму забезпечити собі темпи економічного зростання, перевищують середньостатистичні показники, що означає створення додаткового доходу і робочих місць.

Вплив туризму стабілізацію платіжного балансу регіону здійснюється через функцію його нівелювання. У складі платіжного балансу витрати місцевих туристів, які виїхали за межі регіону, протиставляються доходам, отриманим від споживання товарів та послуг, що прибули до регіону туристами. Внесок у платіжний баланс країни виявляється у вигляді різниці

між витратами іноземних туристів у країні та витратами резидентів цієї країни за кордоном[12, с.24].

Курортне обслуговування в усьому світі відноситься до галузей, що швидко окупаються і динамічно розвиваються. Санаторно–курортна сфера стимулює галузі, що обслуговують її безпосередніх споживачів: торгівлю, транспорт, харчування, зв'язок, промисловість і т.д.

Аналіз сутності та поняття ринку санаторно–курортних послуг [1; 7; 8] дозволяє зробити висновок, що це:

- суспільне та економічне явище, яке поєднує попит та пропозицію для забезпечення процесу купівлі–продажу рекреаційного продукту;
- сукупність потенційних споживачів туристського продукту;
- система господарських відносин, за яких відбувається процес перетворення послуг на гроші та назад – тут варто зазначити, що туристський ринок утворюють країни експортери та імпортери туризму;
- взаємодія попиту, пропозиції, ціни та конкуренції;
- самостійний елемент найширшого поняття «ринок товарів та послуг».

Центральне місце у розкритті сутності санаторно–курортної сфери займають рекреаційні послуги, що є послуги, пов'язані з проведенням відпочинку, відновленням сил і здоров'я людей, використанням вільного часу. У багатьох розвинених країнах сфера рекреаційних послуг займає значну частку у структурі доходів національної економіки.

Санаторно–курортна сфера держави забезпечує: врівноваження обсягу вироблених та споживаних туристичних продуктів в асортименті, підтримує на належному рівні баланс попиту та пропозиції цих продуктів за структурою та обсягом. Це здійснюється шляхом встановлення зв'язків між безліччю незалежних тур операторів, агентств та туристів через купівлю–продаж тур продуктів. У цих відносин встановлюються ціннісні еквіваленти, призначені для обміну тур товарів, стимулюється результативність виробництва рекреаційних товарів хороших і визначаються напрями виробництва необхідних товарів із найменшими затратами[13, с.47].

Характеризуючи ринок рекреаційних послуг, слід зважати на його такі особливості: основним товаром тут є послуги; крім продавця і покупця тут також задіяне безліч посередників, які забезпечують взаємозв'язок попиту та пропозиції; особливості попиту на рекреаційні послуги: величезна різноманітність потенційних клієнтів, має велику заміну, еластичність, високим ступенем диференціації та індивідуальності, віддаленістю місцем і часом від туристичної пропозиції; пропозиція також має низку особливостей: всі послуги та товари, чи то природні, створені чи туристичні, мають потрібний характер: комплексність, висока фондомісткість та низька еластичність[14, с.25].

Таким чином, науково–практична діяльність на курортах досить різноманітна і включає декілька основних напрямків, які можна віднести до санаторно–курортної діяльності. Їхня наявність пов'язана з комплексністю поняття «санаторно–курортні послуги», що включає кілька базових складових: лікувально–оздоровчі послуги, послуги розміщення, харчування, дозвілля. Із цього складається поняття санаторно–курортної послуги як діяльності, що надається об'єктом санаторно–курортного комплексу, що знаходиться на території курорту, спрямованої на задоволення потреб громадян у сфері лікування та відпочинку. Важливою складовою санаторно–курортної послуги є надання санаторно–курортної допомоги, що закріплено за правом певних груп громадян перед державою[15, с.112].

Отже, санаторно–курортний комплекс є активним фактором, що впливає на будову та політику держави. Він переплітає культуру і транспорт, безпеку та міжнародні відносини, екологію та зайнятість населення, готельний бізнес та туризм, він відіграє велику роль у соціальній та економічній політиці держави в цілому, регіону та муніципальних утворень зокрема. Саме тому розробка напрямів розвитку туризму та санаторно–курортної сфери в умовах сучасного стану вітчизняної економіки може стати важливим важелем для її виходу з кризи та формування нових перспективних факторів зростання.

1.2. Структура санаторно–курортного туризму

Сучасний вітчизняний санаторно–курортний комплекс (СКК) є унікальним явищем, специфічним для низки країн міжнародного простору. Його своєрідність пов'язане з походженням із санаторно–курортної системи, що склалася соціальною спрямованістю, орієнтованістю на лікувально–оздоровчі заходи.

Незважаючи на те, що низка фахівців пропонує розглядати діяльність санаторно–курортних організацій (СКО) у рамках самостійного виду економічної діяльності, більш обґрунтовано думку про те, що в даному випадку має місце функціонування міжгалузевого комплексу організацій, які здійснюють різні види діяльності, такі як [16, с.91]:

- санаторно–курортні установи (санаторії, санаторії–профілакторії, бальнео грязі лікарні, пансіонати з лікуванням, дитячі табори санаторного типу), які є медичними установами;
- організації відпочинку (пансіонати відпочинку, будинки відпочинку, турбази, дитячі оздоровчі табори);
- готелі та інші готельні засоби колективного розміщення, що вважаються комунальними підприємствами;
- розташовані на курортах організації громадського харчування;
- туристично – екскурсійні фірми, що відносяться до сфери туризму;
- організації з надання послуг відпочинку та розваг, культури та спорту.

Ці організації об'єднує те, що всі вони надають послуги відпочиваючим, проте їхня діяльність суттєво відрізняється; вони замикаються різні структури управління, мають роздільний статистичний облік. Тому санаторно–курортний комплекс можна визначити як міжгалузеве об'єднання різних організацій, що спеціалізуються на наданні санаторно–оздоровчих та рекреаційних послуг, що розташовуються в курортних

місцевостях та використовують у своїй діяльності їх природно–оздоровчі ресурси за збереження своєї видової спеціалізації.

Таким чином, СКК включає до свого складу організації різних сфер діяльності (у тому числі курортні установи медичного профілю, організації індустрії гостинності), розташовані на курортах та призначені для розміщення та обслуговування відпочиваючих, які прибули на курорт із різними цілями.

На думку М.Й. Рутинського [17], санаторно–курортний комплекс можна визначити як міжгалузеве об'єднання різних організацій, що спеціалізуються на наданні санаторно–оздоровчих та рекреаційних послуг, що знаходяться в курортних місцевостях і використовують у своїй діяльності їх природно–оздоровчі ресурси при збереженні своєї видової спеціалізації.

У свою чергу, М. Семена [18] трактує санаторно–курортний комплекс як особливу форму просторової організації послуго утворюючої діяльності, в основі якої лежать людські потреби, а саме лікування та оздоровлення. При цьому він пропонує використовувати міждисциплінарний підхід у визначенні набору елементів цього комплексу та вивчення їх взаємозв'язків.

Значення та роль санаторно–курортного комплексу у соціально–економічному розвитку регіону досліджено у роботах І.В. Власенко [20], присвячених дестинації оздоровлення, яка представляє географічну територію, що характеризується високою концентрацією санаторно–оздоровчих об'єктів і природних лікувальних ресурсів, а також має необхідну забезпечує і допоміжну інфраструктуру для лікування, оздоровлення та відпочинку туристів. Автор уточнює, що при збільшенні елементів санаторно–курортного комплексу туристичного профілю необхідно використовувати поняття «туристична дестинація оздоровлення», а у разі концентрування на території дестинації оздоровлення медичних об'єктів, які приймають туристів для надання високотехнологічних видів медичних послуг, запропоновано поняття «медична дестинація оздоровлення».

На думку О.М. Кравець [19], санаторно–курортний комплекс є найбільш ефективним елементом медичної профілактичної та реабілітаційної допомоги, а його розвиток виправданим з економічної та соціальної точок зору інвестуванням у здоров'я нації.

Більшість дослідників [5–9, 13, 14, 16] розглядають у санаторно–курортному комплексі різноманітні елементи, наявність міжгалузевих та міждисциплінарних зв'язків, що дозволяють у повному обсязі досягти цільових орієнтирів санаторно–курортної діяльності, але при цьому наявність взаємозв'язків між елементами характеру. Існує ймовірність віднесення до санаторно–курортного комплексу елементів, що не мають речовинно–енергетичних, економічних, соціальних взаємозв'язків, а також можлива їх відсутність. Системний підхід, на наш погляд, дозволить уникнути цього.

Принцип роботи підприємств туризму та в цілому структура санаторно – курортного комплексу в Україні відмінні від закордонних аналогів відображено на Рис.1.2 .

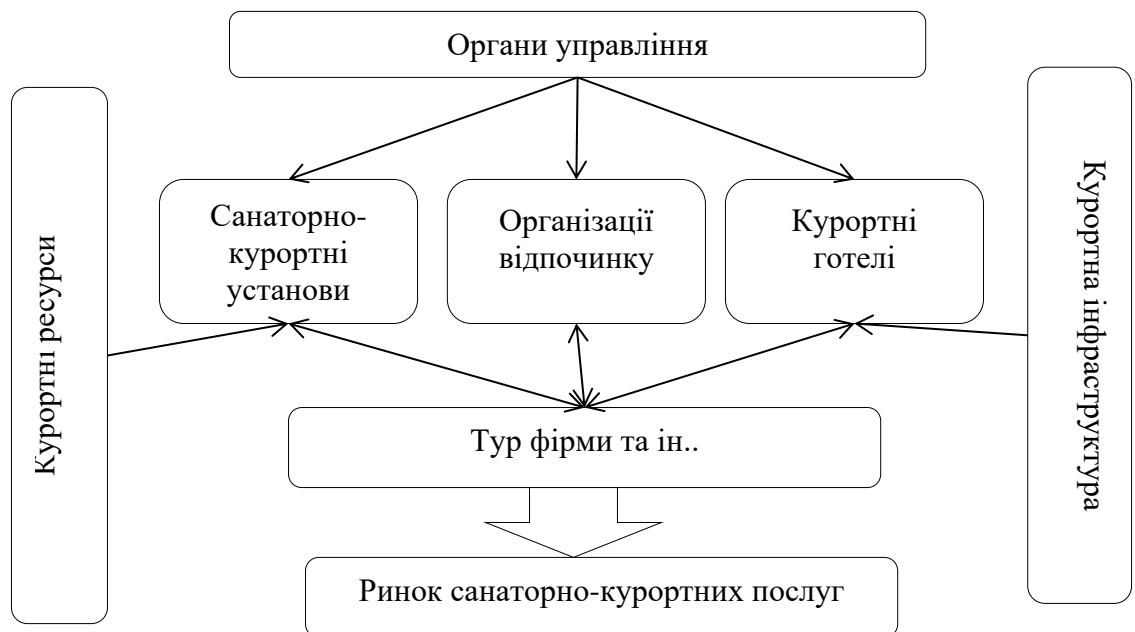

Рис.1.2 Структура санаторно–курортного комплексу[20]

Перелічимо все, що входить до складу санаторно–курортного комплексу у Рис.1.2.

1. Власне санаторно–курортні організації. До санаторно–курортних організацій відносять підприємства, установи, організації, різної форми власності та відомчої належності, розташовані як на території курортів, лікувально–оздоровчих місцевостей, так і за їх межами, які здійснюють лікувальну та оздоровчу діяльність з використанням природних лікувальних факторів. Поняття «санаторно–курортні організації» не набуло свого законодавчого закріплення. Міністерство охорони здоров'я як офіційне визначення використовує термін «санаторно–курортні установи».

Санаторно–курортні установи (СКУ) є лікувально–профілактичними установами, призначеними для надання санаторно–курортної допомоги – різновиду медичної допомоги, що надається населенню медичним персоналом з використанням природних лікувальних факторів (клімату, мінеральних вод, грязей) у поєднанні зі штучними фізичними факторами фізкультурою, дієтичним харчуванням та іншими методами в умовах раціонального режиму лікування та відпочинку[21].

На практиці для досягнення єдиних підходів до управління курортами до санаторно–курортних організацій відносять крім санаторно –курортних установ організації відпочинку (пансіонати, будинки відпочинку, кемпінги, дитячі табори), а також курортні готелі та інші об'єкти розміщення, призначені для прийому рекреантів.

Класифікація організацій санаторно–курортного комплексу представлена у табл. 1.1.

2. Органи управління санаторно–курортним комплексом різних рівнів (державного, регіонального, муніципального).

Державний рівень – державні органи управління санаторно–курортним комплексом. До цих органів належать структури, що входять до складу законодавчої та виконавчої влади.

Таблиця 1.1

Класифікація організацій санаторно–курортного комплексу[22]

Критерій	Підвид	Примітка
За медичним профілем	загального профілю; спеціалізовані	Профіль визначається наявністю природних лікувальних чинників, матеріальною базою, кадровим складом. У СКО загального профілю немає відбору спеціалізованих пацієнтів, спеціалізовані СКО здійснюють лікування захворювань у рамках спеціалізації
За контингентом відпочиваючих	для дорослих; для батьків із дітьми; дитячі; молодіжні	Визначається показником відбору, направлення та прийому в дані організації є вік або сімейний склад
За розташуванням	розташовані на курортах; місцеві	Частина санаторіїв розташована поза курортами поблизу місцевих природних лікувальних ресурсів
По власності	державні; приватні; власність громадських організацій; змішаної форми; іноземні	–
За типом	санаторії; пансіонати з лікуванням; санаторії–профілакторії; дитячі оздоровчі заклади; пансіонати та будинки відпочинку; турбази та бази відпочинку; курортні готелі	Тип установи визначається напрямом його діяльності та закріплюється у статистичній звітності

Головним завданням органів регіонального рівня управління є проведення державної курортної політики у межах своїх територіальних утворень. У цьому сенсі курація санаторіїв належить до їхньої компетенції. До основних функцій регіональних органів управління можна віднести такі:

– управління курортами місцевого значення та розробка територіальних курортних програм;

- проведення ліцензування та контроль за сертифікацією послуг в цій сфері;
- координація діяльності організацій санаторно – курортної сфери та туризму та підприємств інфраструктури ;
- сприяння підприємництву у цій сфері;
- дотримання федерального законодавства в області охорони курортів та екології та розробка в цих рамках власних природоохоронних програм;
- регулювання підготовки кадрів для курортів;
- просування регіонального курортного продукту, формування консолідованих рекламних бюджетів[23, с.142].

3 . Тур фірми та інші посередники. Діяльність туристських фірм досить тісно пов'язані з організаціями СКК. Туроператори, які працюють у сфері внутрішнього туризму, укладають договори з санаторіями та пансіонатами на реалізацію частини санаторно–курортних путівок, беруть участь у просуванні їхніх послуг, пропонують інформацію про здравниці потенційним споживачам. Сюди слід віднести широко представлені над ринком різні системи бронювання (типу booking.com), які працюють із організаціями СКК за прямими договорами. Роль посередників між санаторно–курортними організаціями та відпочиваючими виконують також фонди соціального страхування та соціального захисту населення, страхові компанії, санаторно–курортні об'єднання, дитячі фонди, підприємства реального сектору економіки[24, с.77].

4. Курортні ресурси. Організації санаторно–курортного комплексу у своїй діяльності використовують різноманітні курортні ресурси — сукупність природно–кліматичних факторів та штучно створених об'єктів, призначених для лікувально–оздоровчих та рекреаційних заходів, які визначають можливість та перспективи розвитку у різних регіонах курортних комплексів, необхідних для рекреації та зміцнення здоров'я населення. Основу ресурсного потенціалу курортів складають природні лікувальні фактори, до яких відносять клімат, лікувальні мінеральні води та гази,

лікувальний бруд, кумис та ін. За цією ознакою розрізняють кліматичні, бальнеологічні, грязьові курорти та курорти з особливими природними ресурсами. Найчастіше на курортах використовується одночасно кілька груп природних чинників[25, с.55].

5. Курортна інфраструктура. Курортна діяльність неможлива без забезпечення та супутньої інфраструктури, до якої відносять транспортне обслуговування, торгівлю, підприємства масового харчування, розважальні та дозвілля організації, навчальні заклади, комунальні підприємства та ін.

6. Ринок. Підприємства санаторно–курортного комплексу формують ринок різноманітних курортних послуг. Споживачів цих послуг можна розділити в залежності від цілей поїздок на дві основні категорії: пацієнти, які прибули для лікування та реабілітації до санаторних організацій, та відпочиваючі, які прибули на відпочинок. За даними, отриманими різними дослідниками в результаті опитування відпочиваючих, останніми роками на федеральних курортах склалася стала тенденція поїздок переважно для відпочинку (пляжного, пізнавального, розважального) [26, с.53].

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки: санаторно–курортна діяльність спрямована на виконання важливих соціальних функцій держави щодо зниження захворюваності громадян, підвищення рівня та якості життя, покращення характеристик капіталу здоров'я населення. Цілеспрямована відмова від механізмів державного регулювання призводить до формування стихійного ринку санаторно–курортних послуг; санаторно–курортний комплекс являє собою набір компонентів, що забезпечують розвиток санаторно–курортної діяльності, взаємозв'язки між якими можуть проявлятися, а можуть і не виявлятися у процесі функціонування; санаторно–курортна система – це цілісний природний соціально–економічний комплекс, який включає певний набір елементів, об'єднаних зв'язками різного рівня взаємодії, що забезпечують сталий розвиток у соціально–економічних умовах, що склалися на певній території.

1.3. Методи дослідження санаторно–курортного туризму

Системний підхід, спираючись на закони діалектики, використовується для вирішення проблем різного рівня та напряму, оскільки будується на засадах багаторівневого та структурованого вивчення всіх компонентів об'єкта (системи). Через загальність методологія системного аналізу застосовується вивчення складних і дуже складних матеріальних об'єктів (природні ландшафти, водосховища, соціально–економічні системи та інших.), природних і техніко–економічних процесів[27, с.84].

Методологія системного аналізу є універсальним інструментом для розробки моделі ринку санаторно–курортних послуг і курортно–рекреаційної сфери, що є складними системами, що складаються з безлічі складових елементів, між якими вибудовуються певні взаємозв'язки, що надають різнорівневу дію один на одного. Складовими частинами ринку курортно–рекреаційних послуг є різноманітні об'єкти, пов'язані з експлуатацією природних лікувальних ресурсів, організацією лікування, оздоровлення, реабілітації населення, а також об'єктами інфраструктурного комплексу.

Курортно–рекреаційна діяльність ґрунтується на використанні природних лікувальних ресурсів у поєднанні з медичними методами, що підвищує ефективність санаторно–курортного лікування. Таким чином, курортно–рекреаційна система є сукупністю взаємопов'язаних компонентів, спрямованих на надання лікувально–оздоровчих та рекреаційних послуг. Системний підхід дозволяє визначити основні елементи, зв'язки та особливості їхньої взаємодії в курортно–рекреаційній системі [28, с.37].

Основними елементами курортно–рекреаційної системи є курортно–рекреаційний потенціал, соціум, управління та організація. Курортно–рекреаційний потенціал включає природно–лікувальні ресурси, лікувально–оздоровчу рекреацію та туризм, інфраструктурний та управлінський комплекс. Це необхідні елементи для організації лікувально–оздоровчої

діяльності будь-якої курортно-рекреаційної системи, оскільки їх використання спрямоване на покращення здоров'я населення. Природно-лікувальні ресурси визначають профіль санаторно-курортної організації та використання лікувальних методик

Соціум курортно-рекреаційної системи включає відпочиваючих на території здравниць, туристів та персонал, який представлений медичними співробітниками, обслуговуючими працівниками та адміністративно-управлінським апаратом. Робота медичного та обслуговуючого персоналу спрямована на надання якісних санаторно-курортних послуг. Якість санаторно-курортного лікування регулюється федеральним та регіональним законодавством, а також стандартами курортного лікування[29, с.58].

Курортно-рекреаційна система відповідно до класифікаційних ознак систем є складною, тому для управління нею необхідні методи, розроблені спеціально для цієї системи, які дають можливість оперативно оцінювати її стан і приймати управлінські рішення. Управління та організаційна структура курортно-рекреаційного комплексу відіграють важливу роль у взаємодії всіх елементів здравниць та включають систему адміністративного регулювання. Структура управління має ієрархічний характер. Виробнича сфера виконує функції щодо якісної організації підготовки природно-лікувальних ресурсів до їх використання у санаторно-курортному лікуванні та оздоровленні, регулюванню іншими матеріальними та нематеріальними ресурсами, що використовуються у лікувально-оздоровчих цілях.

Зв'язки медико-екологічного характеру дають змогу оцінювати вплив факторів навколишнього середовища на здоров'я людини. Під час вивчення впливу середовища можна виявляти групи ризиків здоров'ю. При цьому вплив деяких з них можна зменшити на території здравниць, надаючи на відпочиваючих рекреаційну дію. Зв'язки соціального характеру відображають динаміку структури населення, яке лікується та відпочиває на території санаторно-курортних установ. До таких відносяться люди пенсійного віку, діти, працівники виробничої та невиробничої сфер, які потребують

відновлення, зміцнення здоров'я та сил. Між усіма елементами соціуму, ними в санаторно–курортних організаціях, встановлюються певні взаємозв'язки, які відображають діяльність здравниць[30, с.146].

Взаємодія в структурі курортно рекреаційної системи полягає в тому, що між різними видами курортних установ встановлюються стаціонарні та керовані взаємини. Повсякденний відпочинок та оздоровлення є само організованими видами рекреації, оскільки як будь–яка людина, так і ціла родина можуть самостійно планувати відпочинок та дозвілля, включаючи перебування на території курортів та санаторіїв. Змішана взаємодія (разом з іншими видами туризму та рекреації) може бути організованою заздалегідь на території курортно–рекреаційних систем, так і виникати спонтанно, наприклад, тур вихідного дня або короткострокова реабілітація та рекреація.

Суспільність системи менеджменту господарюючими суб'єктами у санаторно–курортному комплексі є значущим напрямом для соціально–економічного розвитку багатьох регіонів . Санаторно–курортний комплекс (СКК) відноситься до сфери послуг, де конкуренція з кожним роком стає все більше динамічною[31, с.93].

Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняні санаторно–курортні організації (СКО) у кожному регіоні , де є санаторно– курортний комплекс, повинні орієнтуватися не лише на внутрішній, а й на зовнішній лікувально–оздоровчий туризм Виходячи з цього менеджери санаторно–курортних організацій повинні налагодити системи моніторингу конкурентів з іноземних держав. Це дозволить постійно удосконалювати господарську діяльність організацій за дотримання балансу стратегічного та оперативного управління .

Системі менеджменту господарюючих суб'єктів санаторно–курортного комплексу потрібні нові методи управління змінами . Ці методи повинні бути орієнтовані вдосконалення процесів не тільки управління, а також надання послуг, що дозволить побудувати гнучку конкурентоспроможну стратегію, здатну принести організації комерційний успіх [31, с.94].

Для визначення стратегії необхідний аналіз зовнішньої та внутрішньої серед санаторно–курортних організацій, а також санаторно–курортного комплексу . Якісний аналіз зовнішньої середовища та внутрішніх факторів розвитку та функціонування санаторно–курортній організації сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Зовнішня середа обумовлює конкуренцію між компаніями однакових галузей на насиченому ринку, внаслідок чого виникають проблеми при розробці та реалізації управлінських рішень, підвищується ризик, що веде до незворотних наслідків ірраціональних дій. З'являються нові некеровані фактори зовнішньої середи організації , які здійснюють вплив на внутрішній потенціал організації та її ресурси.

Зміни зовнішньої середи організації вимагають оперативних змін у внутрішніх діях з метою вибудовування гармонійних відносин із зовнішньою середовищем як непрямого, і прямого впливу . Виходячи з цього стратегічне планування діяльності господарюючих суб'єктів не є звичайним для менеджерів справою. Їм необхідно використовувати як сучасні, так і перевірені, класичні методи планування[32, с.118].

Основним методом аналізу зовнішньої середи є STEP– аналіз . PEST–аналіз (STEP) – вплив основних факторів зовнішньої середи непрямого впливу санаторно–курортній організації – це аналіз політичних (political), економічних (economic), соціальних (social) та технологічних (technological) факторів зовнішньої середи організації або регіону.

При модернізації PEST– аналізу вчені запропонували PESTLE–аналіз – розширену версію PEST– аналізу. У цьому оновленому аналізі використовуються дві групи додаткових факторів (legal – юридичні та environmental – екологічні фактори). Різновиди аналізу зовнішніх факторів непрямого впливу – SLEPT– аналіз (тільки правові (юридичні) фактори), а також STEEPLE–аналіз – аналіз соціально–демографічних, технологічних, економічних факторів навколишнього середовища (природні або екологічні),

політичних, правових та етнічних факторів. У деяких випадках приділяють увагу та географічним факторам[33, с.60].

При аналізі зовнішніх сторін непрямого впливу на санаторно–курортні організації необхідно враховувати наступні фактори:

- економічні (economic) – інфляція , рівень заробітної плати , безробіття;
- політичні (political) – державне регулювання та підтримка санаторно–курортного комплексу в регіоні;
- соціальні (social) – рівень життя населення , ставлення до рекреації;
- культурні (cultural) – наявність пам'яток та історичного спадщини, поведінка людей;
- технологічні (technological) – інновації в медичній техніці та будівництві , наявність у регіоні важкої промисловості;
- екологічні (ecological) – властивості середовища проживання, стан водойм, ґрунту, повітря;
- природні (natural) – наявність мінеральних вод та лікувальних грязей;
- географічні (geographical) – місце розташування СКО;
- правові (legal) – закони , що регламентують діяльність ;
- етнічні (ethnic) – наявність етнічних груп , їх кількість та відношення між групами [34, с.242].

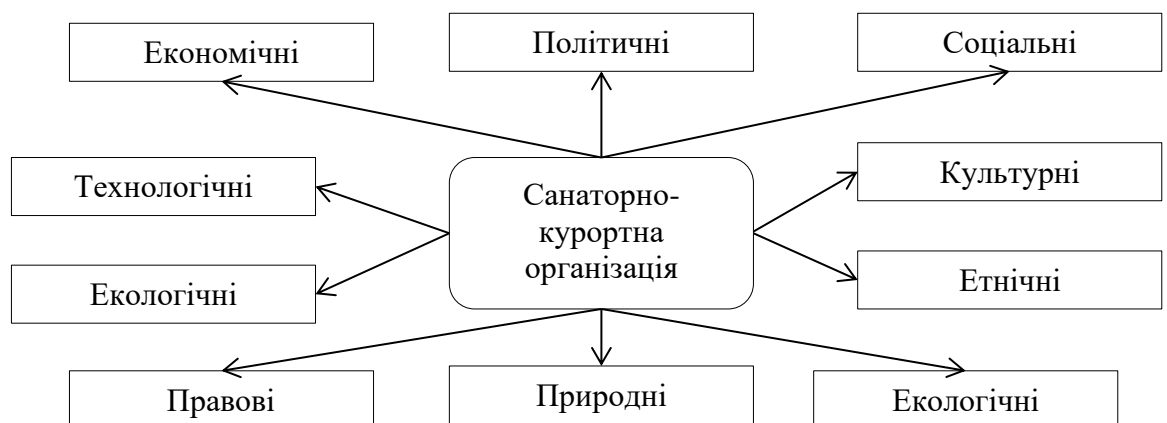

Рис. 1.3 Зовнішні фактори впливу непрямого впливу на санаторно–курортні організації

Аналізуючи зовнішні фактори впливу непрямого впливу на санаторно–курортні організації з Рис.1.3 складається аббревіатура нового актуального для санаторно–курортних організацій аналізу – STEPLNECEG.

Якщо PEST (STEP)–, PESTLE–, SLEPT–, STEEPLE– аналізи та запропонований STEPLNECEG– аналіз відносяться до досліджень факторів зовнішньої середовища організації, то SNW– аналіз (strength , neutral , weakness) – це детальний аналіз сильних, нейтральних та слабких сторін організації. Даний аналіз дозволяє розглянути та проаналізувати фактори внутрішньої середовища організації, ігноруючи вивчення факторів зовнішнього середовища.

Для вивчення факторів внутрішньої середовища слід у SNW– аналізі визначити відповідні фактори (параметри). Я.С. Лукатська для аналізу сильних та слабких сторін організації запропонувала низку параметрів (з урахуванням доповнень) [34].

1. Матеріально–технічне забезпечення: санітарно–побутові умови номера проживання; умови для виконання гігієнічних процедур; рівень технічного оснащення.

2. Якість роботи персоналу санаторно–курортної організації: інформування споживачів послуг про особливості захворювання, можливі причини його виникнення та прогнози; консультація лікаря про можливі побічні ефекти призначених ліків та лікувальних процедур; якість діагностичної роботи лікаря; збереження лікарської таємниці; професіоналізм медичні сестри.

3. Якість медичної допомоги в залежності від оплати послуг: безкоштовність медичної допомоги; відмінності як безкоштовних та платних медичні послуги.

4. Взаємини лікарів, споживачів послуг та іншого медичного персоналу: взаємини пацієнта та лікарів (у зрізі по кожному лікарю); емоційна підтримка пацієнтів зі сторони лікарів (у зрізі по кожному лікарю); взаємини споживача послуг та обслуговуючого персоналу, у тому числі медичного (крім лікарів).

5. Ефективність технології роботи з позиції лікаря та пацієнта: визначення приблизних термінів покращення самопочуття або одужання; ступінь покращення самопочуття у санаторно–курортній організації; терміни покращення самопочуття у санаторно–курортній організації; рівень лікувальних процедур та медичної допомоги .

6. Оцінка якості медичного обслуговування санаторно–курортний організації: матеріально–технічне забезпечення (лікувальне обладнання); якість роботи допоміжного персоналу санаторно–курортний організації; взаємини клієнтів із медичним персоналом; оцінка якості медичної допомоги залежно від оплати послуг; якість виконання процесу роботи.

Для вивчення внутрішньої середи санаторно–курортний організації запропоновано фактори, що забезпечують процеси внутрішньої середи організації , розділити на три групи: основні фактори , допоміжні та фактори управління[35, с.48].

До аналізу параметрів внутрішньої середи запропонований системний підхід. Стратегічний менеджмент у санаторно–курортній сфері припускає комплексне побудова цілі шляхом використання результатів аналізу факторів внутрішньої та зовнішньої серед організації, можливостей зовнішнього середовища та сильних сторін внутрішньої середи організації. Тут важливо пам'ятати, що поряд з можливостями та сильними сторонами господарюючого суб'єкта існують слабкі сторони даного суб'єкта та практично неконтрольовані погрози зовнішньої середовища. Їх також необхідно враховувати при побудові стратегії підприємства, а сильні сторони внутрішньої середовища та можливості зовнішньої середи організації використовувати для запобігання або пом'якшення впливу погроз, а також ліквідації слабких сторін . У цьому випадку для аналізу факторів зовнішньої та внутрішньої серед необхідний SWOT– аналіз [33, с. 62].

SWOT – аналіз в області лікувального туризму використовується для вивчення перспектив розвитку галузі та санаторно–курортних організацій . SWOT– аналіз візуально втілений у вигляді матриці. Матриця складається

для зіставлення можливостей та погроз зовнішньої середовища (непрямого та прямого впливу) з слабкими та сильними сторонами внутрішньої середовища господарюючого суб'єкта або галузі .

Певними категоріями SWOT– аналізу є «сильні сторони (strengths)», «слабкі сторони (weaknesses)», «можливості зовнішньої середовища (opportunities)» та «загрози зовнішньої середовища threats)» [34, с.246].

Потенційні внутрішні сильні та слабкі сторони санаторно–курортних організацій або спільного напрямки лікувального туризму регіону також можна, можливо аналізувати та оцінювати за такими параметрами: компетентність, фінансові джерела, що застосовуються медичні технології, професіоналізм персоналу, рівень сервісу, вартість послуг, умови для виконання гігієнічних процедур, ергономіка , консультування пацієнтів та ін . загроз: рівень конкуренції, активність конкурентів.

Необхідно відзначити, що аналіз сильних та слабких сторін потрібно проводити методами інтерв'ю, анкетування та експертних оцінок. У ролі експертів можуть виступати споживачі послуг, маркетологи, працівники санаторно–курортних організацій[36, с.189].

До реалізації даних методів дослідження потрібно підходити диференційовано: окремо порівнювати результати опитувань клієнтів, персоналу , маркетологів . У деяких випадках за різними параметрами можна ставити одні й самі питання для уточнення суб'єктивного думки, тим самим виробляючи більше точний аналіз .

Отже, комплексний аналіз можна, можливо здійснити, вивчаючи не тільки внутрішні, а й зовнішні фактори впливу. Кількість та важливість параметрів, ефективність складових зовнішньої та внутрішньої середовища санаторно–курортної організації, а також ранжування параметрів визначаються методом експертних оцінок. У ролі експертів можуть виступати клієнти та потенційні клієнти санаторно–курортної організації, а також персонал організації та залучені спеціалісти в області стратегічного планування.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА САНАТОРНО–КУРОРТНОГО ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ

2.1. Характеристика санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні

Курортна галузь – один з основних напрямів туризму і відіграє велику роль у лікуванні та оздоровленні населення. Лікувальний та рекреаційний туризм є одним із наймасовіших видів туризму у світі. Санаторно–курортна сфера дуже впливає на розвиток економіки регіонів і країн.

В Україні велика різноманітність курортних ресурсів, що сприяє розвитку санаторно–курортної галузі. У країні добре розвинена санаторно–курортна інфраструктура, в якій задіяно значну кількість працівників. У санаторно–курортних підприємствах щороку оздоровлюється не лише населення України, а й велика кількість іноземців. Діяльність санаторно–курортної сфери приносить доходи в економіку туризму та сприяє розвитку регіонів.

Україна має в своєму розпорядженні величезні запаси лікувальних мінеральних вод. На її території виявлено близько 500 джерел різних мінеральних вод [44]. Країна займає 4–е місце в Європі за розвіданими водними запасами – 2,4 млн/м³ після Австрії, Угорщини, Німеччини, одночасно використовуючи тільки на кілька% свої водні запаси. Підземні мінеральні та лікувально–столові води розвідані у 159 родовищах. На їх основі проводиться бальнеолікування.

Бальнеолікування в Україні почало розвиватися у XV–XVI ст. у Карпатському регіоні. Перші курорти Шкло та Любінь Великий були засновані у Львівській області у 1576 та 1578 роках. З початку XVII ст. бальнеолікування починає розвиватися на Закарпатті. Наприкінці XVIII ст. було засновано такі курорти, як Голубине (1781), Кваси (1789), Свалявський курорт (1800). У першій половині XIX ст. почали функціонувати курорти у

Львівській області – Немирів (1814) та Трускавець (1827), а у другій половині XIX ст. – Курорт Моршин (1876).

Наприкінці XIX ст. на Закарпатті починають функціонувати нові курорти Синяк (1873) та Сойми (1900). У XX ст. було засновано курорти Миргород (1917) у Полтавській області, Хмільник (1934) у Вінницькій області, Шаян (1958) та Кваси (1958) у Закарпатській області. На території України є мінеральні води майже всіх основних бальнеологічних груп. [42].

Карпатський регіон (Рис.2.1) є надзвичайно перспективним лікувально–рекреаційним регіоном. До нього входять чотири області Західної України: Львівська, Івано–Франківська, Закарпатська та Чернівецька. Територія області становить 56,6 тис. км², що становить 9,4 % території України [47, с. 69]. Це один із найдавніших освоєних регіонів України, який має надзвичайно вигідне географічне положення, яке поєднується з багатою природно–ресурсною базою, лікувально–рекреаційними ресурсами, значним трудовим потенціалом та досить розвиненою інфраструктурою, що сприяє розвитку санаторно–курортної сфери. діяльності [46, с. 102].

Рис.2.1 Карпатський регіон України [46]

Прикарпаття – головний центр бальнеології в Україні. Одним із найважливіших факторів розвитку курортів регіону є наявність мінеральних вод. Тут налічується понад 800 джерел і свердловин лікувальних мінеральних вод усіх відомих видів загальним дебітом понад 57,5 тис. тонн. м³/добу, що становить приблизно всі мінеральні джерела України і 15% їх загального дебіту. Запаси цих вод здатні забезпечити лікування понад 7 мільйонів людей протягом року. Але сьогодні рівень їх використання не перевищує 15% [50, с. 184].

За фізико–хімічними характеристиками мінеральні води області належать до основних бальнеологічних груп:

– мінеральні води без специфічних компонентів і властивостей, лікувальна дія яких визначається іонним складом і загальною мінералізацією. Запаси цієї води поширені у Львівській області, на них працюють курорти Трускавець і Моршин. Ці санаторії спеціалізуються на лікуванні захворювань шлунково–кишкового тракту та обміну речовин, а Трускавець також на захворюваннях сечовивідних та жовчних шляхів;

– газовані води – в основному зосереджені в Закарпатській області з діючими на її базі курортами Свалявської групи – Поляна і Голубино; Сойми, Шаян і Кваси. Ця група курортів спеціалізується на лікуванні захворювань шлунково–кишкового тракту, сечостатевої, серцево–судинної та нервової систем, зниженні артеріального тиску. На курорті Кваси лікувальну воду використовують тільки для зовнішнього застосування. Окрім внутрішнього та зовнішнього використання, вода курортів Свалявської групи використовується для промислового розливу. Незначні запаси вуглекислих вод є в Івано–Франківській та Чернівецькій областях;

– у Львівській області знаходяться сірководневі (сульфідні) води, на базі яких діють курорти Любінь Великий, Шкло та Немирів. Курорт Черче та курорт Закарпаття Синяк в Івано–Франківській області. Загальна спеціалізація курортів — лікування захворювань периферичної нервової системи та органів руху. Хвороби системи кровообігу також лікують на

курортах Немирів, Любінь Великий та Шкло, урологію – на курорті Шкло, хвороби шкіри – на курорті Немирів, який є основною базою лікування цього захворювання. На території Чернівецької області є незначні джерела сірководневих вод, тому курорти тут не функціонують;

– залізисті води поширені лише в Чернівецькій та в незначній кількості в Закарпатській області. Санаторіїв на залізистих водах у Карпатах немає [49, с. 59];

– бромні, йодні та йодо–бромні води виявлені на території Закарпатської, Івано–Франківської, Львівської та Чернівецької областей. [48, с. 55];

– крем'яні термальні води від +38 до 60°C є лише в Закарпатській області і на їх базі працюють санаторії Боржава та Теплиця, основною спеціалізацією яких є лікування захворювань центральної нервової системи, опорно–рухового апарату, серцево–судинної системи, системи, органів дихання та гінекологічні захворювання [49, с. 59];

– миш'яковмісні води в Україні є лише в Карпатському регіоні в Рахівському районі Закарпатської області, де діє санаторій «Кваси», що спеціалізується на лікуванні захворювань периферичної нервової системи, опорно–рухового апарату та органів кровообігу;

– радонові (радіоактивні) води виявлені лише на території Закарпатської області в Берегівському та Рахівському районах;

– борвмісні води виявлено лише у Свалявському районі Закарпатської області, а курортів на борвмісних водах в області немає взагалі;

– мінеральні води з високим вмістом органічних речовин. Прикладом такого типу води є відома в усьому світі унікальна вода «Трускавецька нафтуса», яка традиційно асоціюється з курортами Трускавець і Сходницький, де основним профілем лікування є захворювання шлунково–кишкового тракту, сечостатевої системи та цукровий діабет. Невеликі заповідники поширені в Івано–Франківській та Закарпатській областях [48, с. 57].

У Карпатському регіоні України зосереджено величезні запаси лікувальних грязей, які сприяють розвитку грязелікування (Рис.2.2)

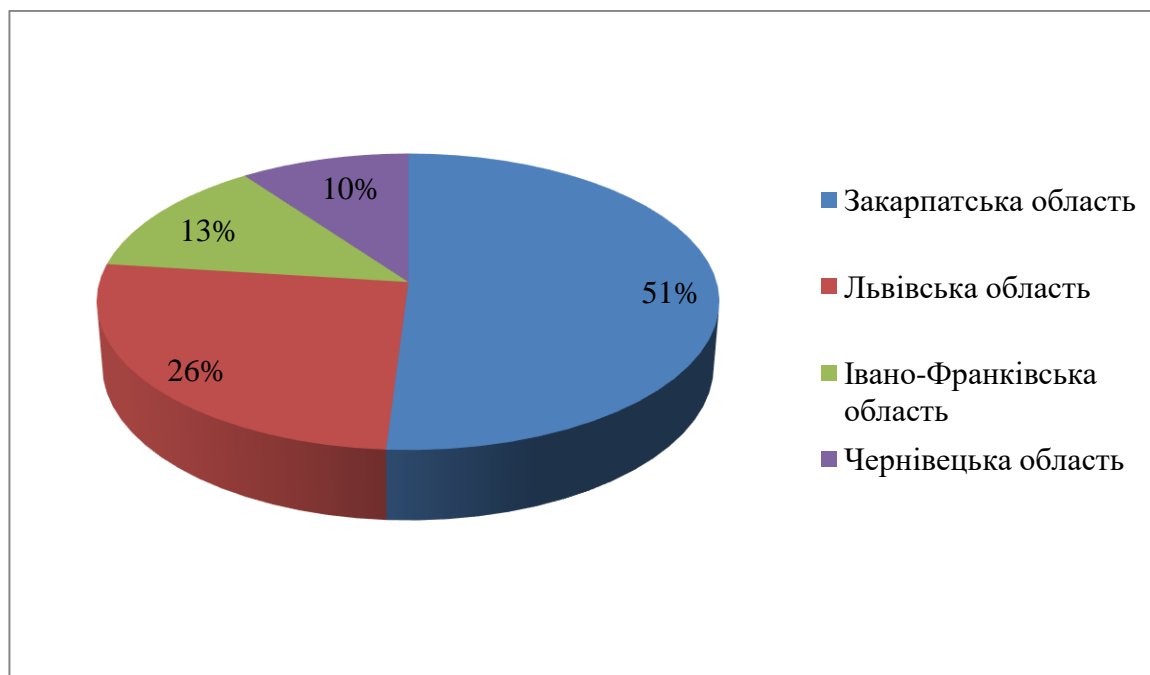

Рис. 2.2. Розподіл запасів лікувальних грязей по областях Карпатського регіону[45]

У Закарпатській області найбільше джерел і криниць – 51% від загальної кількості області. У Львівській області зосереджено 26% пунктів водопостачання, в Івано–Франківській – 13%, у Чернівецькій – 10%. На Закарпаття також припадає майже 2/3 (64%) загального стоку цих вод.

Природний грязелікувальний потенціал Карпат забезпечується запасами торфових грязей, до складу яких входить торф з високим вмістом (понад 25%) і ступенем розкладання (понад 40%) органічних речовин. Найбільшу цінність мають гіпсовий і купоросний торф з мінералізованим (понад 2 г/л) грязьовим розчином. Геологічні запаси торфошламу становлять 1402 тис. м³. Найбільші запаси торфових грязей у Львівській області, на другому місці Івано–Франківська та Чернівецька області, а найменші поклади лікувальних грязей зосереджені в Закарпатській області. Найбільшим серед цих родовищ вважається Моршинське, де запаси бурового розчину становлять 239 тис. м³ [51, с. 80].

На базі родовищ торфових грязей діють грязьові бальнеологічні курорти Черче в Івано–Франківській області та Любино Велике у Львівській області. Грязелікування використовується як супутній вид лікування на курортах Моршин, Трускавець, Шкло та Немирів Львівської області. Ці курорти спеціалізуються на лікуванні захворювань периферичної нервової системи, опорно–рухового апарату, жіночих статевих органів, урології та шкіри.

В Карпатському регіоні для лікування багатьох захворювань також використовуються цілющі властивості гірського та рівнинного клімату. Курорти гірського та рівнинного кліматолікування мають статус державного та місцевого значення.

Гірське кліматолікування в Україні розташоване в Карпатському регіоні в Закарпатській та Івано–Франківській областях у передгірських та низькогірних місцевостях, покритих густими змішаними лісами. Таке поєднання гірського та лісового повітря благотворно впливає на лікування захворювань серцево–судинної та нервової систем, органів дихання. Кліматичні гірські курорти та окремі санаторії розташовані у Яремчі, Косові та Верховинському р–ні в Івано–Франківській області, у Мукачівському р–ні Закарпатської обл[43].

На території Карпат є також значні запаси озокериту (гірського воску), який є сумішшю високомолекулярних сполук вуглеводів, смол і асфальтенів, що зумовлює його лікувальні властивості [51, с. 81]. Найбільше родовищ озокериту в Україні відкрито в Карпатах. Саме тут знаходяться найбільші в світі Бориславське (розробляється з 1856 р.) і Трускавецьке родовища. На території Львівської області озокерит знайдено також у селі Стара Сіль та селі Івана Франка.

До цього регіону також відноситься курорт Солотвино Закарпатської області, який використовує специфічні властивості мікроклімату соляних шахт і соляних озер для лікування хронічних неспецифічних захворювань легенів, зокрема бронхіальної астми.

Територія має сприятливі кліматичні умови для розвитку гірсько-кліматолікування. Кліматична під область Карпатської області розташована в помірно-континентальному кліматичному поясі й охоплює рівнинні, передгірні та гірські райони Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей. У Карпатах весна порівняно тривала, літо нежарке, осінь тепла, зима м'яка. Літо в Карпатах прохолодне і вологе, з частими дощами і вітрами. Найбільш сприятливою для літнього відпочинку є Закарпатська область, захищена з півночі та заходу горами і характеризується найвищими середніми температурами, найменшою хмарністю, швидкістю вітру та вологістю повітря. Найменш сприятливою є Львівська область, яка має найнижчі середні температури та відносно високу вологість повітря. Карпатський регіон є найбагатшим на лісові ресурси порівняно з іншими регіонами України. Його загальна площа перевищує 40%. Найбільш лісистими є Закарпатська та Івано-Франківська області. Важливими кліматичними курортами області є Яремче, Косів і Верховина в Івано-Франківській області, Карпати і Чинадієво в Закарпатській області[43].

Кліматичні умови Карпатського регіону більш комфортні для організації зимових видів відпочинку, а в передгір'ї та Закарпатті як зимових, так і літніх. У зв'язку з зимовими кліматичними умовами на території Карпатського регіону працюють рекреаційно-туристичні бази: Рахів, Ясіня, Воловець, Подобовець, Пилипець та інші в Закарпатській області; Буковель, Паляниця, Ворохта, Яремча, Верховина в Івано-Франківській області; Славське, Тисовець, Розлуч, Турка на Львівщині; Вижниця, Мигово Чернівецької області.

В організації рекреаційної діяльності використовуються гірські райони на території Карпатського регіону у Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій обл. Усі гірські області характеризуються дуже високим ресурснорекреаційним рейтингом у розвиток гірської рекреації рахунок сприятливих орографічних, кліматичних і рослинних ресурсів. Клімат різних районів Карпат залежить від висоти над рівнем моря, напряду

хребтів та експозиції схилів. Середньомісячні температури повітря липня змінюються від +12,4 до +21,1 ° С, а січня – від –3,0 до –7,6 ° С; кількість опадів досягає деяких пунктах 1400–1600 мм/год. На території Карпатського регіону виділяють 3 кліматичні рекреаційні зони: Закарпаття та Передкарпаття, де клімат найбільш сприятливий для літніх видів туризму та відпочинку; Середньогірська зона Карпат, де клімат найбільш сприятливий для зимових видів туризму та відпочинку; Нижня зона Карпат (абс. висоти місцевості до 1000 м н.р.м.) із сприятливими кліматичними умовами як для літніх, так і для зимових видів туризму та відпочинку. Природні ресурси туризму та відпочинку регіону представлені головним чином мальовничими лісовими масивами Карпат. Загальна площа лісового фонду у Карпатському регіоні близько 2 млн. га, у т.ч. вкриті лісом – близько 1,8 млн га. Площа лісів зелених зон – 153,6 тис. га, з яких на лісопаркову частину припадає 44,8 тис. га. Площа курортних лісів у регіоні – 35,6 тис. га [43].

Мальовничі низькогірні ландшафти, сприятливий рельєф та клімат для гірськолижного спорту та відпочинку, різноманітність мінеральних вод визначають високий рекреаційний попит у Карпатському регіоні. На сьогоднішній день до структури рекреаційного комплексу Карпат входить санаторно–курортне лікування (39%), туризм (38%) та рекреаційно–рекреаційне (23%).

В даний час на Прикарпатті діють 62 санаторії, 17 лікувальних пансіонатів, в яких налічується близько 25 тисяч ліжок. Курорти ефективно використовуються для лікування захворювань отруєнь, кровообігу, дихання, опорно–рухового апарату та нервової системи. При цьому важливим питанням підвищення якості туристів є розвиток туристичної інфраструктури..

Найбільша кількість санаторно–курортних закладів знаходиться в Закарпатській області, де їх кількість сягає 10 (Поляна, Голубино, Синяк, Сойми, Кваси, Шаян, Теплиця, Боржава, Солочин, Солотвино), на другому місці Львівська область. з 6 курортами (Трускавець, Моршин, Східниця,

Немирів, Любень–Великий, Шкло), на третьому місці Івано–Франківська область з 4 курортами (Черче, Яремче, Косів, Шешори) і на останньому місці Чернівецька область з одним курортом (Брусниця)[43].

Розвитку санаторно–курортної діяльності в Карпатах сприяє наявність найбільш розвиненої в Україні санаторно–курортної інфраструктури. Загалом частка спеціалізованих закладів розміщення в Карпатському регіоні невелика. Станом на 2021 рік їх кількість становить 150 і становить 8% від загальної кількості в Україні.

Найбільшу кількість санаторно–курортних закладів Карпат становлять лікувальні заклади – 87 (58%), які представлені санаторіями, пансіонатами з лікуванням, санаторно–профілакторними закладами. Частка медичних закладів Карпатського регіону від усіх закладів України становить майже чверть і становить 22,3%. Кількість закладів охорони здоров'я складає 63 (42%), це будинки, пансіонати, бази відпочинку та дитячі оздоровчі заклади, але їх частка в загальноукраїнських показниках області становить лише 4,3%.

Ці дані свідчать про те, що Карпатський регіон має медичну спеціалізацію[48].

Отже, Карпати – один із найкрасивіших регіонів України, де є все для активного зимового відпочинку. Характеристика рекреаційного потенціалу території показує, що його якісні і кількісні параметри в поєднанні з географічними і економічними факторами є важливими об'єктивними передумовами розвитку рекреаційного комплексу Карпатського регіону. Рекреаційно–туристичний потенціал будь якої території характеризується наявністю рекреаційних ресурсів, їх кількістю та різноманітністю. За видами ці ресурси можна поділити на кліматичні, ландшафтні, водні, фауністичні, мінералогічні та культурно–історичні, а функціонально вони забезпечують лікування, відпочинок, пізнання природи і культурно–історичних явищ в конкретному регіоні.

2.2. Оцінка туристично–рекреаційних ресурсів в карпатському регіоні

Рекреаційно–туристичний потенціал будь–якої території характеризується наявністю рекреаційних ресурсів, їх кількістю та різноманітністю. За типом ці ресурси можна поділити на кліматичні, ландшафтні, водні, фауністичні, мінералогічні та культурно–історичні, а функціонально вони забезпечують лікування, відпочинок, пізнання природи та культурно–історичних явищ у певному регіоні.

Карпатський регіон – популярний, розвинений туристичний регіон, одним із стратегічних напрямів розвитку якого є розвиток його рекреаційного потенціалу. На підтримку правомірності такого вибору можна навести такі основні аргументи [61]:

- наявність природно–ресурсної бази;
- потужний потенціал для розвитку різних видів туризму;
- вигідне географічне положення;
- коефіцієнт територіального забезпечення потреб населення в рекреаційних послугах;
- екологічний феномен території.

Туристсько–рекреаційні ресурси – це компоненти географічного середовища, об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки таким властивостям, як унікальність, історична чи художня цінність, естетична привабливість, медичне значення, можуть бути використані для організації різноманітних видів рекреаційної діяльності [64].

На цьому етапі виділяють три види туристсько–рекреаційних ресурсів: історико–культурні, природні, соціально–економічні. Для визначення рекреаційного потенціалу важливе значення мають саме історико–культурні та природні ресурси.

Історико–культурні туристичні ресурси – це сукупність пам'яток матеріальної та духовної культури, створених у процесі історичного розвитку

території, які є об'єктами туристичного інтересу [63]. До групи історико–культурних рекреаційних ресурсів належать пам'ятки історії, пам'ятки архітектури та містобудування, пам'ятки археології та пам'ятки монументального мистецтва.

Карпатський регіон належить до найбагатших на пам'ятки історії та культури територій України, найдавніші з яких розташовані в Придністров'ї та Закарпатті. На території чотирьох областей взято під охорону понад 6 тисяч пам'яток архітектури IX–XIX ст., серед яких забудова Львова, Жовкви, Підгірців, Галича, Ужгорода, Мукачева, Хотина, Чернівців та ін. особливе місце.

На території адміністративних районів Карпатського регіону розташовано 1383 історико–культурні об'єкти національного значення, з них 1275 пам'яток архітектури та містобудування, 28 пам'яток історії, 76 пам'яток археології та 4 пам'ятки монументального мистецтва. Найбільше об'єктів історії та культури розташовано на території Львівської області – 872 об'єкти. Вони становлять 68% історико–культурних об'єктів усього Карпатського регіону. В інших районах Карпатського регіону їх кількість значно менша. На території Івано–Франківської області розташовано 187 історико–культурних об'єктів національного значення, Чернівецької – 174 об'єкти та Закарпатської – 150 об'єктів (рис. 2.3) [54, 66].

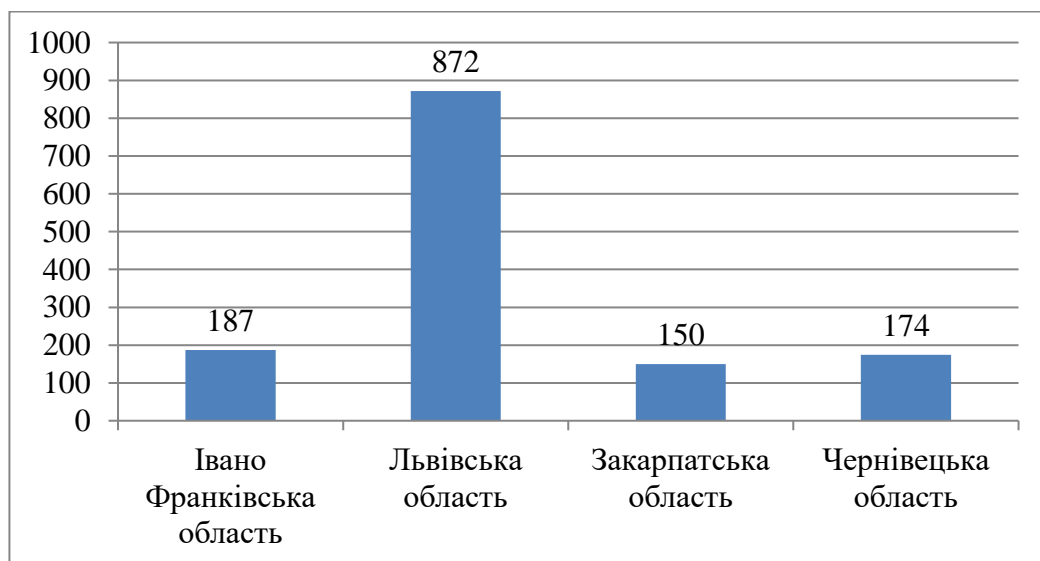

Рис. 2.3. Історико–культурні об'єкти Карпатського регіону

В Україні значну частину природного потенціалу складають: заповідники (національні природні та регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники, меморіальні парки садово–паркового мистецтва), рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські), лікувальні ресурси (мінеральні води та лікувальні грязі) та ін..

Ліси Українських Карпат мають високу продуктивність. Середньорічне накопичення біомаси лише стовбура та гілок, без урахування органічної маси кореневих систем, підліску, під ліску та трав'яного покриву, становить для окремих порід дерев 5,8–8,2 м³/га. Лісові насадження Карпат щорічно поглинають 12,8 млн. тонн вуглекислого газу і виділяють 9,8 млн. тонн кисню. У середньому 1 га лісу за рік поглинає 8 т вуглекислого газу і виділяє 6,1 т кисню [60, с. 90].

Карпатські ліси багаті на різноманітну фауну. Тільки хребетних налічується 435 видів. Тут широко представлені всі основні класи тварин: ссавці, птахи, рептилії, земноводні. Проте прикрашають ліси ссавці та птахи. У Карпатах налічується 74 види ссавців, що становить майже 77% складу ссавців України. Серед них копитні, комахоїдні, гризуни, кажани і, звичайно, хижаки.

Серед природно–рекреаційних ресурсів найбільш перспективним ми вважаємо природно–заповідний фонд загальнодержавного значення Карпатського регіону. Природно–заповідний фонд України – землі і водні землі, природні комплекси та об'єкти, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та інше значення і виділяються з метою збереження природного різноманіття ландшафтів, генофонду. рослинного і тваринного світу, підтримання загальної екологічної рівноваги та забезпечення фонового моніторингу природного середовища [65].

Природно–заповідний фонд Карпатського регіону включає природні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки та пам'ятки садово–паркового мистецтва.

На території Карпатського регіону розташовано 124 об'єкти природно–заповідного фонду загальнодержавного значення. Кількість таких об'єктів у межах Карпатського регіону незначна і незначно відрізняється. На території адміністративних районів Закарпатської області розташовано 37 об'єктів природно–заповідного фонду загальнодержавного значення, Івано–Франківської – 33, Чернівецької – 27, Львівської – 27 (рис. 2.4) [68].

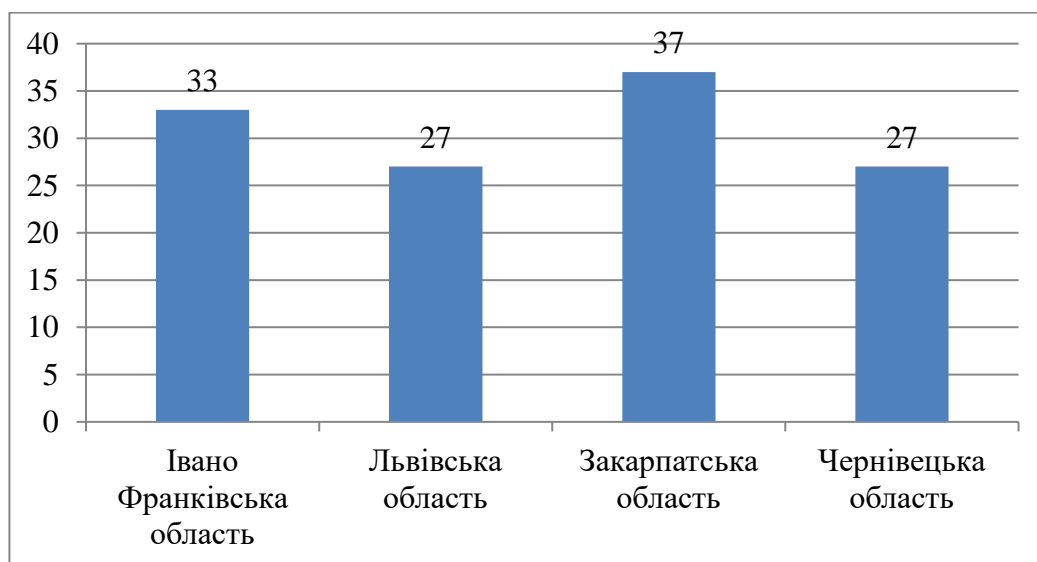

Рис. 2.4 Об'єкти природно–заповідного фонду Карпатського регіону

Карпати мають потужний потенціал для розвитку різних видів туризму. Мальовничі ландшафти і рельєф створюють сприятливий фон для короткочасного відпочинку. Природно–ресурсний та історико–культурний потенціал регіону у поєднанні з вигідним географічним положенням у центрі Європи є важливою передумовою для розвитку системи санаторно–курортного лікування, туризму та рекреації [55, с.14].

У Закарпатській області на основі використання гідрокарбонатно–натрієвих, –кальцієвих і хлоридно–натрієвих вод є кліматичний курорт «Карпати». У передгір'ї Львівської області знаходяться бальнеологічні санаторно–курортні комплекси республіканського значення Трускавець і с. Великою популярністю користуються Моршин, мінеральні води якого успішно використовують для лікування та профілактики захворювань органів травлення, печінки та нирок, найбільше значення мають Косів та

бальнеологічний грязьовий курорт Черче, є також кліматичні санаторії в Чернівецькій обл. [59, с. 43].

Розвиток туризму в межах туристичних дестинацій багато в чому залежить від стану туристичної інфраструктури. Основними складовими є засоби розміщення та заклади харчування.

Засоби розміщення туристів — будь-які засоби, в яких туристам періодично або регулярно надається місце для ночівлі [64].

Серед закладів розміщення – готелі, мотелі, різноманітні бази відпочинку та приватні садиби.

На території Прикарпаття функціонує 2263 заклади розміщення. Більшість закладів розміщення розташовані в Івано–Франківській області. Це зумовлено значним розвитком сільського туризму. Із 1021 закладу розміщення, розташованого в області, 789 є приватними сільськими садибами. В адміністративних районах Львівської області функціонує 609 закладів розміщення, у Закарпатській – 513, у Чернівецькій – 120 (рис. 2.5) [52, 53, 56–58, 67].

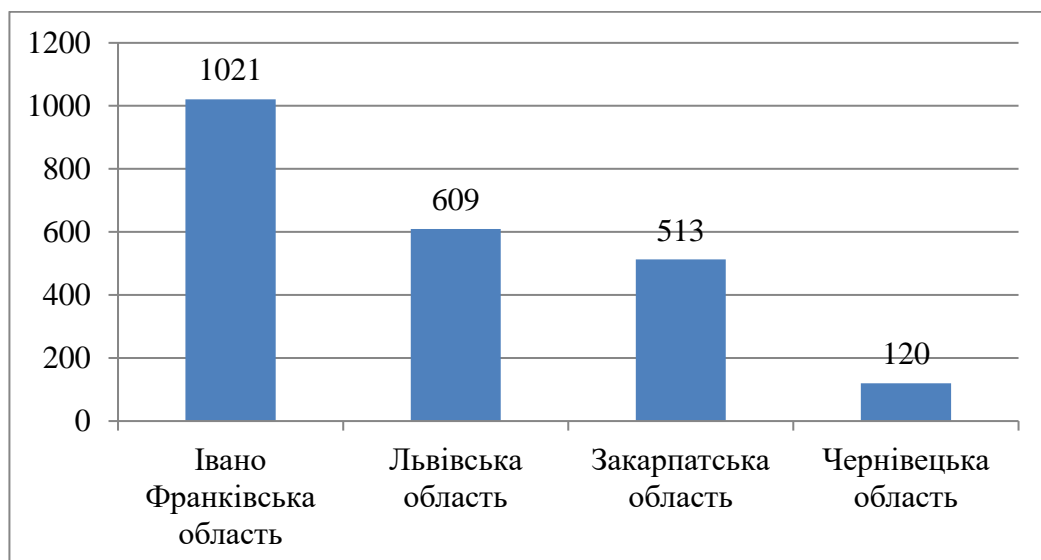

Рис. 2.5. Засоби розміщення Карпатського регіону

Система харчування складається з ресторанів різного класу, барів, кафе та їдалень, закладів швидкого харчування та самообслуговування. За типом обслуговування розрізняють ресторани, кафе, бари, їдальні та буфети [53].

На території Карпатського регіону працює 1658 закладів громадського харчування. Найбільша кількість закладів громадського харчування розташована в адміністративних районах Івано–Франківської області – 742, Львівської – 497, Закарпатської – 222, Чернівецької – 197 (рис. 2.6) [52, 53, 55, 57, 59].

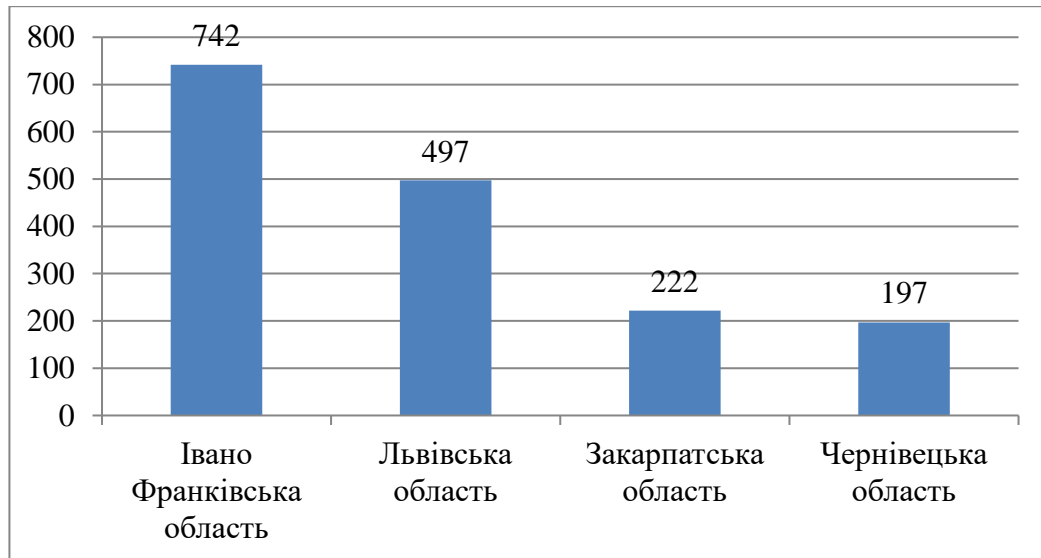

Рис. 4. Заклади громадського харчування Карпатського регіону

У Карпатах досить поширений пізнавальний відпочинок, основною метою якого є духовний розвиток людини, збагачення її знаннями про живу і неживу природу, рослинний і тваринний світ. Здійснюється переважно шляхом організованих екскурсій до дендропарків, меморіальних лісопарків, до пам'яток природи, до особливо цінних природних об'єктів і комплексів. Відпочиваючі проявляють великий інтерес до краєзнавчих, історичних та архітектурних пам'яток, якими багаті Карпати. Для навчального відпочинку в окремих лісах створюють навчальні або пізнавальні стежки. Перші такі стежки були створені в Трускавецькому та Івано–Франківському лісництвах Дрогобицького лісгоспу [54, с. 235].

У Карпатах найбільшими бальнеологічними санаторно–курортними комплексами є Трускавець і Моршин Львівської області та санаторно–курортні комплекси «Поляна», «Сонячне Закарпаття» і «Квітка Полонина» на Закарпатті, навколо яких виділені значні площі курортних лісів.

Велике значення для пізнавальної рекреації мають пам'ятки живої та неживої природи, заказники та інші цінні природні та штучно створені об'єкти. Сьогодні в Карпатах 39 державних заказників, 29 заказників місцевого значення загальною площею понад 44 тис. га, 99 заповідних урочищ (8,8 тис. га), 22 пам'ятки природи державного значення (0,8 тис. га) та 142 пам'ятки природи місцевого значення (1,2 тис. га). Багато дендраріїв, де зібрані цінні колекції не тільки представників місцевої деревної флори, а й з інших регіонів нашої країни та зарубіжних країн. [54, с. 289].

Рекреаційні ресурси області також включають озокерит та лікувальні грязі. Бориславське родовище озокериту є найбільшим в Україні. Велика ефективність озокериту в порівнянні з його лікувальним брудом пояснюється тим, що при термічній обробці озокерит не втрачає своїх цілющих властивостей і може бути замінений при повторному лікуванні. Щорічно на Бориславському родовищі (Львівська область) виготовляється близько 700 тонн медичного озокериту. Запаси родовища за існуючих обсягів видобутку забезпечують потребу в очищенні на 100 років. Грязелікарськими ресурсами області є торф'яні грязі Немирівського, Великолюбинського, Моршинського родовищ, родовища Шкло у Львівській області та родовища Черче в Івано–Франківській області.

Рекреаційна ємність території є одним із показників при плануванні рекреаційно–туристського господарства. Його відрізняє якість рекреаційних ресурсів, екологія та психологічний комфорт відпочиваючих. При негативному багаторічному рекреаційному навантаженні на природне середовище, незважаючи на те, що рекреаційна діяльність є одним з найбільш екологічно чистих видів господарства, вона зазнає серйозних змін. Види негативного впливу дуже різноманітні: витоптування родючого шару ґрунту, підстилки та підліску; розчищення дерев; деградація рослинності через збирання грибів, ягід, квітів; ущільнення ґрунту; відлякування тварин, виснаження рибальських та мисливських угідь; антропогенна денудація (осипання шилів та ін.); виникнення лісових пожеж; забруднення повітря

викидами транспортних засобів; засмічення території; забруднення поверхневих вод [62].

Рекреаційне навантаження – це допустима кількість рекреантів на одиницю площі, яка може перебувати на даній території одночасно, після пристосування її до рекреаційних потреб, що не захистить від негативних наслідків у природному середовищі. Показник рекреаційного навантаження залежить від особливостей ландшафтного освоєння та функціональної спрямованості рекреаційного використання території.

Норми рекреаційного навантаження залежать в основному від природних ландшафтів та пори року. Найбільшу стійкість до впливу рекреаційних навантажень мають приморські природні комплекси, найменшою – низинні. Рекреаційне навантаження влітку вище, ніж узимку. Для різних природних комплексів рекреаційне навантаження у зимовий період коливається від 20 % для приморських районів до 80 % для гірських районів щодо літнього періоду, що пов'язано зі специфікою рекреаційної діяльності у різні сезони року.

Норми рекреаційного навантаження є основою визначення місткості рекреаційних зон.

Рекреаційна місткість – це загальна кількість людей, які можуть одночасно перебувати на даній території без шкоди для природного середовища. Рекреаційна ємність пов'язана з рекреаційним навантаженням та залежить від інтенсивності навантаження, площі рекреаційної зони, часу перебування в ній відпочиваючих та тривалості сприятливого погодного періоду [60].

В табл.2.1 проведемо рейтингову оцінку природно – рекреаційних ресурсів Карпатського регіону за 10 бальною шкалою з врахуванням коефіцієнту вагомості.

Таблиця 2.1

Рейтингова оцінка природно – ресурсного потенціалу Карпатського регіону (складено автором)

Складові	Коефіцієнт вагомості	Івано Франківська область	Львівська область	Закарпатська область	Чернівецька область
1	2	3	5	8	9
природні	0,18	3,996 /0,72*	2,997/ 0,54	2,997/ 0,54	3,663/ 0,66
освоєння природних туристичних ресурсів	0,21	6/1,26	6/1,26	2/0,42	2/0,42
рекреаційна ємність території	0,21	7/1,47	6/1,26	5/1,05	6/1,26
норми допустимого рекреаційного навантаження на територію	0,18	9/1,62	8/1,44	5/0,9	5/0,9
стійкість природних комплексів до рекреаційного навантаження	0,22	8/1,76	8/1,76	5/1,1	8/1,76
Разом	1,00	6,83	6,26	4,01	5,00

*через / вказано значення з врахуванням коефіцієнту вагомості

Отже, найвищий показник природно –ресурсного потенціалу в Івано–Франківській та Львівській області, що зумовлено активним розвитком використання водних та лісних ресурсів у даних регіонах. В той же час, у Закарпатській області природно – ресурсний потенціал найнижчий, що зумовлено більш промисловим напрямом розвитку району, зокрема видобутком кам'яного вугілля, і несприятливе екологічне становище не стимулює розвиток природно – рекреаційних ресурсів. У Чернівецькій області більш менш активно використовується Чернівецький парк, при цьому водні ресурси використано недостатньо.

Проведені дослідження показали, що Карпатський регіон має значний туристичний потенціал. Тут зосереджено значну різноманітність історичних, культурних та природних ресурсів. Також у регіоні добре розвинена

туристична інфраструктура. Крім того, визначення величини рекреаційної ємності регіону дозволить оптимально планувати розвиток туризму в межах регіону з урахуванням екологічних аспектів. Таким чином, облік цих розрахунків та вирішення існуючих проблем при плануванні довгострокового розвитку туристичної галузі Карпатського регіону сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності на туристичному ринку та гідному представленню на міжнародному рівні..

2.3. Особливості санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні

Численні завдання, які стоять перед санаторно–курортним туризмом в Карпатському регіоні визначають всю складність господарської структури санаторію, і навіть наявність численних, спеціалізованих підрозділів у його структурі. Найчастіше санаторій пропонує наступний перелік основних послуг, як: розміщення; живлення; лікувально–профілактичні послуги; спортивно–оздоровчі; дозвілля; сервісні та побутові.

Ключові засади організації лікувальної діяльності санаторіїв Карпатського регіону:

- попереднє дослідження пацієнта із встановленням чіткого діагнозу;
- суворо персональний період присутності пацієнтів у оздоровниці;
- тісний взаємозв'язок із попереднім лікуванням у стаціонарі чи поліклініці;
- найбільш продуктивна завершальна стадія медичної допомоги;
- наявність необхідної лікарсько–діагностичної бази, фахівців;

Терміни проходження лікування в санаторіях залежать від характеру хвороби туриста та природних лікарських засобів даного курорту. У більшості санаторіїв вони оформляються на строк від 14 до 24 діб.

Відпочиваючому на курорті, крім лікування, надаються й інші не менш важливі послуги. Насамперед, варто виділити базову послугу, як розміщення.

Сучасні санаторії Карпатського регіону пропонують послуги одномісного та двомісного розміщення, з усіма зручностями, телебаченням та радіо, кондиціонування, холодильник, телефон.

Наступна не менш важлива послуга – це харчування. Організація харчування у санаторіях підпорядкована медичним вимогам. Найчастіше в санаторіях харчування 3–разове. Це полегшує туристам не замислюватися над тим, а що їм поїсти. Крім цього на території санаторію ви можете скористатися кафе, барами та магазинами.

Усі представлені вимоги є традиційними для санаторіїв, незважаючи на це, останніми роками плануються суттєві зміни. Багато оздоровниць комерційного типу в Карпатському регіоні перейшли на готельну структуру надання послуг, зберігаючи медичну спрямованість (Рис.2.7) [70– 73].

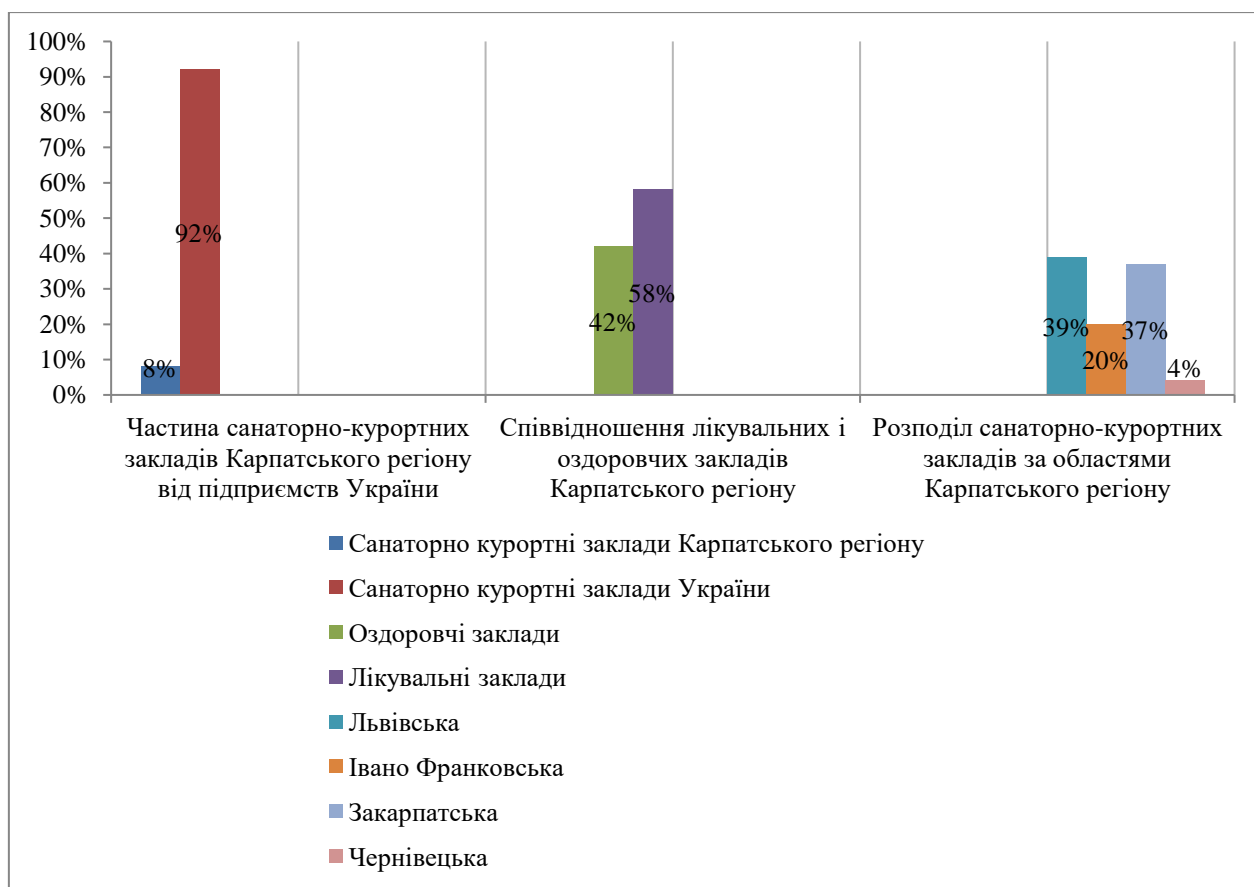

Рис.2.7 Структура санаторно–курортних закладів Карпатського регіону

Перше місце за загальною кількістю санаторно–курортних закладів посідає Львівська область – 58 і їх частка в Карпатах – 39%, на другому місці

– Закарпатська область – 55 і на неї припадає 37%. Ці два райони складають санаторно–курортне господарство Карпат. В Івано–Франківській області працює 30 закладів, це 20% області, і невелика частка припадає на Чернівецьку область, в якій всього 7 закладів, що становить лише 4%.

Львівська область має чітку медичну спеціалізацію – 77,6% (45) медичних та 22,4% (13) медичних підприємств. Але в Івано–Франківській, Закарпатській та Чернівецькій областях лікувально–оздоровчі підприємства приблизно однакові, тобто лікувально–оздоровча спеціалізація. В Івано–Франківській області працює 15 оздоровчих підприємств, у Закарпатській – 23 і 32, у Чернівецькій – відповідно 3 і 4 підприємства.

Найбільш забезпеченою медичними закладами є Львівська область, в якій зосереджено $\frac{1}{2}$ (45) з них, $\frac{1}{4}$ (23) знаходяться в Закарпатській області, майже $\frac{1}{4}$ (16) закладів також в Івано–Франківську та у Чернівецькій області (3 установи). Серед закладів охорони здоров'я найбільша їх частина розташована в Закарпатській області і становить майже $\frac{1}{2}$ (32) від їх загальної кількості, по 25% в Івано–Франківській (24) та Львівській (13) областях і займає останнє місце, а також за кількістю лікувальних закладів Чернівецької області (4)

Водночас деякі категорії закладів мають значну частку в Україні. Так, кількість санаторно–курортних закладів – 65 – це 35% від усіх санаторіїв України. З них 84% знаходяться в санаторіях для дорослих і лише 16% для дітей. Розподіл санаторіїв по області нерівномірний, більше половини з них у Львівській області – 58% (38), більше $\frac{1}{4}$ – 28% (18) в Закарпатській області, 11% (7) в Івано–Франківській області та лише 3% у Чернівецькій області (2). З 14 пансіонатів з лікуванням в Україні половина розташована в Карпатській області – 7 (Івано–Франківська – 4, Львівська – 2, Закарпатська – 1), також у Закарпатській області 3 дитячі оздоровчі заклади з 13 українських. Практично не залишилося санаторіїв у Карпатському регіоні, 2 на Закарпатті та 1 в Івано–Франківську, що становить лише 4% від загальної кількості в Україні. Із 12 будинків відпочинку в Україні 3 у Закарпатській

області та 64 будинки відпочинку в Україні 8 у Карпатському регіоні (4 у Львівській області, 2 в Івано–Франківській та по одному в Закарпатській та Чернівецькій областях). Слід зазначити невелику кількість баз відпочинку в Карпатському регіоні – 47, а це лише 3,5% від українських показників. Половина баз відпочинку знаходиться в Закарпатській області (23), 1/4 – в Івано–Франківській (13), близько 1/5 – у Львівській (9) і лише 6% у Чернівецькій (3) [69].

Загальна характеристика санаторно–курортних закладів дається не тільки за їх загальною кількістю, а й за загальною кількістю ліжко–місць (ліжок), що показує місткість закладів. Станом на 2020 рік кількість місць у спеціалізованих закладах розміщення в Карпатському регіоні становить 27871, що становить 9% від загальної кількості по Україні.

У табл. 2.2 наведено ліжковий фонд спеціалізованих закладів розміщення Карпатського регіону за типами санаторно–курортних закладів [70– 73].

Таблиця 2.2

Кількість ліжок (місць) у спеціалізованих засобах розміщення Карпатського регіону

Регіон	Типи санаторно–курортних закладів				
	Санаторії	Пансіонати лікування	Санаторії–профілакторії	Пансіонати відпочинку	Бази відпочинку
Закарпатська область	4932	55	170	101	1482
Івано–Франківська область	1061	641	70	135	1128
Львівська область	13698	194	–	175	851
Чернівецька Область	122	205	–	220	383
Карпатський регіон	19973	888	240	631	3844
Україна	58652	2447	11549	13796	158427

Львівська область посідає перше місце за загальною кількістю місць у санаторно–курортних закладах – 15867 і їх частка в Карпатському регіоні становить 57%, на другому місці Закарпатська область – 7464 і становить

27%. В Івано–Франківській області є 3610 місць, що становить 13% області, і невелика частка в Чернівецькій області, де лише 930 місць, що лише на 3%.

У санаторіях для дорослих найбільше забезпечена ліжко–місцями Львівська область, 69% ліжок, 25% ліжок – Закарпатська, 5% – Івано–Франківська і лише 1% – Чернівецька. У дитячих санаторно–курортних закладах також найбільше забезпечена ліжко–місцями Львівська область – 42%, Івано–Франківська – 31%, Закарпатська – 16%, Чернівецька область – 11% ліжкового фонду. Дуже велика різниця в наповненості номерів у пансіонатах з лікуванням, де $\frac{3}{4}$ ліжкового фонду зосереджено в Івано–Франківській області, 21% у Львівській, 6% у Закарпатській областях і взагалі жодного. в Чернівецькій області. У санаторно–курортних закладах 71% місткості припадає на Закарпатську область і 29% на Івано–Франківську область. 100% ліжкового фонду дитячих оздоровчих закладів, будинків відпочинку та оздоровчих закладів 1–2 днів перебування припадає на Закарпатську область. $\frac{1}{3}$ місткості номерного фонду пансіонатів відпочинку припадає на Чернівецьку область, 28% – на Львівську, решта – на Закарпатську (16%) та Івано–Франківську області (21%). Найбільше місць на базах відпочинку в Закарпатській області – 37%, в Івано–Франківській – 31%, у Львівській – 23% і в Чернівецькій області лише 9% місць. Значна кількість місць у літніх закладах оздоровлення та відпочинку для дітей – 21 586, що становить майже $\frac{1}{5}$ від загальноукраїнської кількості (20%). Найбільше їх у Закарпатській області – 39%, в Івано–Франківській – 29%, у Львівській та Чернівецькій областях – 22% та 10% відповідно.

82% номерного фонду санаторіїв і курортів припадає на медичні заклади і лише 18% на оздоровчі заклади. Наведені дані ще раз свідчать про те, що Карпатський регіон має медичну спеціалізацію [69].

За останні 20 років у Карпатському регіоні спостерігається загальна тенденція до скорочення кількості лікувальних закладів і збільшення кількості санаторно–курортних закладів, за винятком баз відпочинку. Кількість профілакторіїв зменшилася в 5 разів. Коливання показників

спостерігається на базах відпочинку, для яких спостерігається тенденція до зниження на 18,6%. Найменше зниження торкнулося санаторіїв і пансіонатів з лікуванням – на 13,5%. Найбільшу тенденцію до зростання мали дитячі оздоровчі заклади – у 16 разів, кількість яких постійно збільшувалася. На 43% зросла кількість будинків відпочинку та пансіонатів. Кількість ліжко–місць у всіх санаторно–курортних закладах Карпатського регіону з роками зменшилась. Найбільше скорочення ліжко–місць відбулося в санаторно–профілакторних закладах – у 7 разів, на 37% зменшилась кількість місць у будинках відпочинку та пансіонатах. У санаторіях і пансіонатах з лікуванням кількість ліжко–місць зменшилася на 20%. У дитячих оздоровчих закладах відбулося скорочення ліжок на 10% [69].

Основними лікувально–профілактичними закладами області є санаторії, які складають 35% від їх загальної кількості в Україні. Слід зазначити, що забезпеченість курортними зонами не відповідає забезпеченості санаторно–курортними закладами. Більшість санаторіїв області невеликі і представлені лише одним санаторієм, деякі мають 2–4 заклади, і лише у Львівській області є 2 середніх і один великий санаторій. Це Моршин, Східниця та Трускавець, які мають відповідно 9, 7 та 24 оздоровниці. За кількістю санаторно–курортних закладів лідируюче місце посідає Львівська область, де зосереджено більше половини закладів (56%), де лише на курорті Трускавець зосереджено майже 30% санаторіїв. ¼ санаторіїв (26%) розташовані в Закарпатській області, 14% – в Івано–Франківській і лише 3% – у Чернівецькій області.

На території області майже 1/3 санаторіїв середньої потужності (від 250 до 499), 28 % (від 500 до 999) — великі санаторії, 1/4 (від 100 до 249) — малі санаторії, 15 % (від 18 до 99) для дуже малих і найменш карпатських регіонів, забезпечених дуже великими підприємствами (від 1000 і більше).

Для визначення особливостей розвитку санаторно–курортної діяльності необхідно проводити не тільки кількісний аналіз засобів розміщення, а й якісний аналіз умов розміщення та інфраструктури санаторно–курортних

підприємств. Характеризуючи умови проживання в санаторіях Карпат, можна сказати, що в кожному є 2 місцеві номери стандарт і люкс, і лише 78% санаторіїв області мають 1 місцевий і покращений номер. Важливими елементами інфраструктури в структурі сучасних закладів розміщення є басейни, тренажерні зали, спа, сауни, джакузі тощо. В області 1/4 закладів мають басейни та 84% – тренажерні зали, сауни, спа, джакузі є у 1/3 закладів, майже половина з них надає послуги салонів краси. Всі спеціалізовані санаторії мають стоянки і розважальні комплекси, бібліотеки, танцмайданчики, більярдні та ін. Майже всі санаторії мають невеликі екскурсійні бюро. На території 80% медичних закладів розташовані дитячі майданчики, що свідчить про те, що вони приймають не тільки дорослих, але і дітей.

З лікувальної бази санаторію найбільш обладнаними є кабінети масажу, фізіотерапевтичного кабінету, інгаляторій та санаторно–курортне відділення. Найменшу частку займає грязелікування, що пояснюється бальнеологічним профілем лікування багатьох курортів.

Санаторно–курортні заклади розміщення Карпатського регіону мають різний ступінь категоризації та комфортності (Рис.2.8) [70– 73].

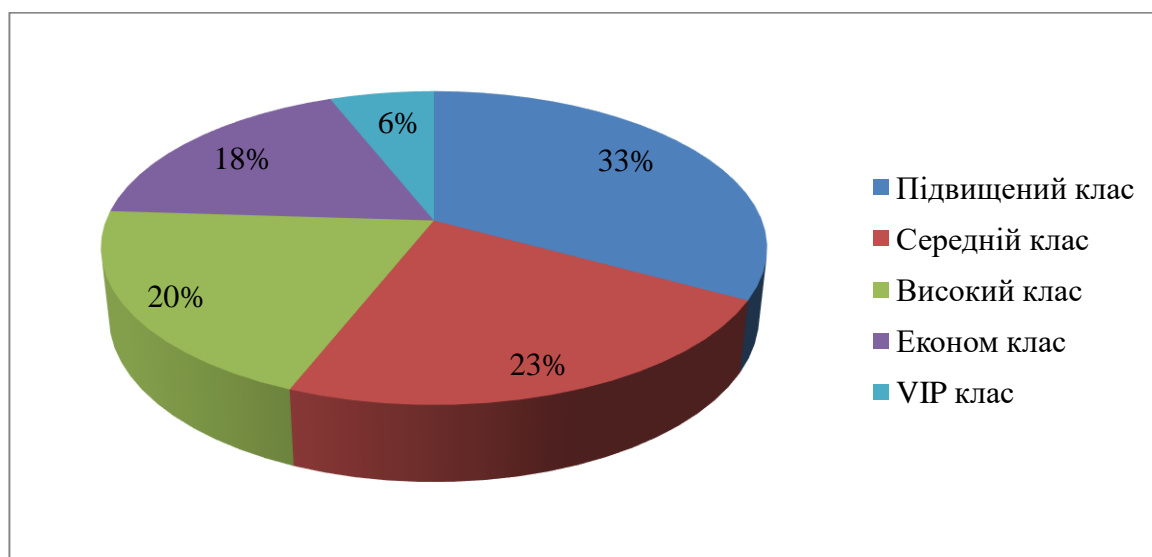

Рис. 2.8. Структура санаторно–курортних засобів Карпатського регіону за рівнем категорійності

За рівнем розміщення, харчування, лікування, сервісу та комфорту їх можна класифікувати як VIP, високий, середній + (підвищений), середній та економ, що відповідає класифікації готелів 5*, 4*, 3*, 2* та 1* зірки. Третина санаторно–курортних закладів відноситься до категорії середніх + – 33%, на другому місці – середній клас – 23%. Отже, більше половини санаторно–курортних комплексів області належать до середнього класу – 56%. Приблизно стільки ж у високому – 20% і економ–класі – 18% і малому VIP–класі – 6%. Майже всі санаторії категорії 1* та частка санаторіїв 2* (22%) належать приватному акціонерному товариству лікувально–оздоровчих закладів профспілок України «Укрпрофздоровниця». Більшість із них побудовані ще за радянських часів [74].

Однією з основних характеристик санаторіїв та впливом на їх попит є ціни, до складу яких входить проживання, харчування та перелік основних медичних послуг і процедур. Залежно від категорії санаторно–курортних комплексів середні ціни на стандартні номери коливаються від 350–500 грн. в санаторіях економ, 500–700 грн. середній, 700–1000 грн. передовий, 1000–1500 грн. вище та понад 1500 грн. VIP клас

Розвиток санаторно–курортної діяльності найкраще характеризують такі показники, як туристичні потоки в регіон, кількість працюючих у санаторно–курортних закладах та доходи від їх діяльності.

Станом на 2020 рік у спеціалізованих закладах розміщення Карпатського регіону проліковано та відпочило 225 024 особи, що становить 17% від усіх розміщених у спеціалізованих закладах України. Серед районів області перше місце посідає Львівська область – 124 041 осіб (55%), II місце посідає Закарпатська область – 63 530 осіб (28%), Івано–Франківська – 33 443 особи (15%).) та Чернівці. всього 4010 осіб (2%) (Рис.2.9) [70– 73].

Частка Карпатського регіону в загальному потоці туристів з лікувально–оздоровчою метою становить 15% (1482668 осіб). Кількість іноземних туристів, які прибули на Прикарпаття на лікування та

оздоровлення у 2015 році, склала 12751 осіб, що становить 1/3 усіх іноземців, які прибули в Україну з цією метою.

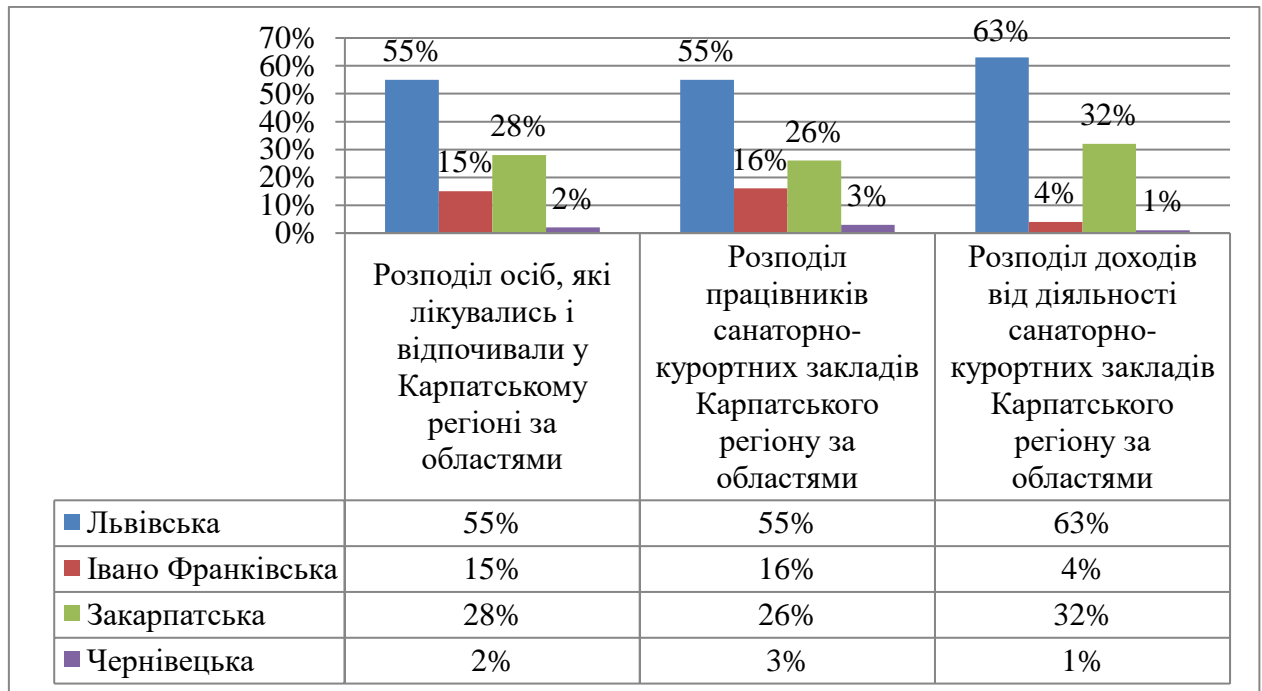

Рис. 2.9 Розвиток санаторно–курортної діяльності у Карпатському регіоні за областями

Основна кількість відпочиваючих припадає на Львівську область, насамперед на курорти Трускавець, Моршин і Східниця, 11763 особи (92,3%), на Закарпатську область – 961 особа (7,5%), на Івано–Франківську – лише 27 осіб (0,2%). Влітку 2020 року кількість дітей, які відпочили в сезонних дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, становила 103 540 осіб. Найбільше відпочивальників було в Івано–Франківській (37%) та Закарпатській (34%) областях. За останні роки в Карпатському регіоні зменшилась кількість відпочиваючих та оздоровчих закладів. Так, лише в літніх дитячих оздоровчих закладах за останні два роки кількість відпочиваючих зменшилась у 7 разів. [69].

Другим показником розвитку медичного туризму в області є кількість працівників, які обслуговують туристичні потоки спеціалізованих закладів розміщення. До складу працівників входять такі категорії як: штатні працівники, лікарі–спеціалісти та середній медичний персонал, що надає

послуги з лікування та оздоровлення туристів. У Карпатському регіоні станом на 2020 рік у спеціалізованих закладах розміщення працювала майже чверть усіх працівників санаторно–курортної галузі України (23%) – 10 499 осіб. Більше половини з них працює у Львівській області – 55%, трохи більше чверті працівників області працює в Закарпатській області – 26%, на третьому місці Івано–Франківська область з 16%, а в Чернівецькій області. область. область.

Третім важливим показником, який також характеризує санаторно–курортну діяльність, є дохід від наданих послуг. Загальний дохід від спеціалізованих засобів розміщення в Карпатському регіоні у 2020 році склав 861 993,7 тис. грн., що становить 29% від загальноукраїнських показників, тобто близько 1/3 доходів від курортної діяльності припадає на Карпатський регіон. В межах області доходи розподіляються таким чином: Львівська область 542615,3 тис. грн. (63%), Закарпатська область – 276853,6 тис. грн. (32%), Івано–Франківської області – 38248,6 тис. грн. (4,5%) та Чернівецькій області – 4276,2 тис. грн.

Отже, проаналізувавши основні показники діяльності санаторно–курортних закладів Карпатського регіону, можна виділити такі особливості: регіон багатий на лікувально–оздоровчі ресурси, має розвинену санаторно–курортну інфраструктуру, що дозволяє успішно розвиток курортної справи. Регіон має велике значення для розвитку курортної справи в Україні. Таким чином, область посідає перше місце в Україні за кількістю санаторно–курортних закладів, які складають понад 40% від загальної кількості та 50% лікувально–курортних закладів. У Карпатському регіоні зосереджено майже 1/4 усіх спеціалізованих лікувальних закладів України (22,3 %), з них 26 % — санаторії і 50 % — пансіонати з лікуванням. Також є значна база закладів охорони здоров'я: 23% дитячих оздоровчих закладів, 25% будинків відпочинку, 12,5% будинків відпочинку. Кількість іноземних туристів, які прибули до Карпатського регіону з метою лікування та оздоровлення, становить 1/3 усіх іноземців, які відвідали Україну з цією метою.

РОЗДІЛ 3.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО– КУРОРТНОГО ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ

3.1. Проблеми розвитку санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні

Туризм в Україні має більш ніж столітню історію. У цей час почалися перші походи в Карпати. Розвиток внутрішнього туризму сьогодні є дуже актуальним, враховуючи політичну та економічну ситуацію в країні.

Карпати з приємними природними умовами та багатими лікувальними ресурсами є одним із найперспективніших рекреаційних регіонів України. Тут сформувався рекреаційний комплекс установ і підприємств інфраструктури, об'єднаних тісними виробничо–господарськими зв'язками, а також спільним використанням природних і економічних ресурсів [76].

Санаторно–курортне лікування та оздоровлення Карпатського регіону є основними функціональними підсистемами регіонального рекреаційного комплексу, в основі розвитку якого лежить унікальна та різноманітна природно–ресурсна база [77].

Завдяки вигідному географічному положенню та наявності природних рекреаційних ресурсів Карпатський регіон має перспективні можливості для розвитку санаторно–курортної діяльності. Передумовами формування санаторно–курортного господарства є сприятливі природні ресурси регіону (унікальні гірські ландшафти, лікувальні мінеральні води та грязі, озокерит).

Санаторно–курортний комплекс є важливою складовою туристично–рекреаційної системи регіону, його функціонування забезпечує соціально–економічний ефект від розвитку території – підвищує працездатність населення та знижує захворюваність.

Україна має найбільші та найрізноманітніші в Центральній Європі запаси ресурсів для розвитку санаторно–курортного лікування, хоча їх використання не можна назвати ефективним [78].

Карпатський регіон належить до території з високорозвиненим санаторно–курортним комплексом. Проте існує ряд проблем, які гальмують розвиток санаторно–курортного господарства:

- зношеність матеріально–технічного оснащення санаторно–курортного комплексу та недостатній рівень розвитку інфраструктури та сфери послуг;

- невідповідність ціни та якості послуг, високі ціни в готелях і санаторно–курортних закладах;

- неспроможність населення оплачувати санаторно–курортний відпочинок через зниження реальних доходів населення в умовах високої інфляції та зростання цін на путівки [79];

- слабкий розвиток транспортної інфраструктури.

На сучасному етапі стан розвитку санаторно–курортної галузі Карпатського регіону не відповідає потенціалу регіону, який має для цього все необхідне. Основні перешкоди для успішного розвитку галузі в регіоні:

- застаріла матеріально–технічна база та недостатній розвиток інфраструктури багатьох установ, особливо Укрпрофздравниці;

- низький рівень обслуговування;

- недостатня кількість одномісних номерів;

- високі ціни на санаторно–курортні послуги;

- погана маркетингова підтримка;

- сезонні коливання попиту;

- відсутність науково–практичних розробок з питань успішного розвитку галузі.

Санаторно–курортна справа в Україні потребує підтримки злагодженого розвитку в рамках усієї туристичної галузі [80]. У цьому контексті можна виділити такі перспективні напрями: збільшення

додаткового фінансування санаторно–курортної діяльності за рахунок коштів обласного та державного бюджетів, оновлення інфраструктурного комплексу, покращення транспортної інфраструктури. Розвиток санаторно–курортного господарства дасть змогу сформувати розвинену мережу оздоровчих закладів з високим рівнем обслуговування та наданням оздоровчих послуг..

Для розвитку туризму необхідно стимулювати розвиток об'єктів туристичної інфраструктури, розрахованих на так званого навченого споживача (готелі і пансіонати середнього класу, мотелі, туристичні бази поблизу гірськолижних курортів, служби швидкої медичної допомоги, гірськолижні курорти, оренда обладнання). Основні центри розвитку туризму зосереджені в Карпатському регіоні.

Для розвитку туризму велике значення має наявність інженерної та транспортної інфраструктури – водопостачання, енерго– і газопостачання складних гірських територій, розвинена дорожня мережа, підйомники та інше обладнання, інформаційні комунікації.

Серед основних проблемних питань: недостатня поінформованість населення про туристичні пропозиції; низький рівень сервісу через практично повну відсутність конкуренції; неналежний стан гірськолижних трас та ін.

Незважаючи на те, що туристські можливості Українських Карпат досить великі, туризм в загальній структурі господарства, економіки та соціального життя залишається затребуваним не в повній мірі. Цей важливий сектор економіки, що є однією з високоприбуткових і найбільш динамічно розвинутих галузей світового господарства, в регіоні до сих пір не справляє належного впливу на розвиток Карпат, як за якісними, так і за кількісними характеристиками. Як наслідок, Українські Карпати займають значне місце на українському та світовому туристичному ринку [81, с.91].

SWOT– аналіз Карпатського регіону наведено в табл..3.1.

Таблиця 3.1

SWOT– аналіз Карпатського регіону

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Забезпеченість кваліфікованими трудовими ресурсами в межах міста та добра доступність у радіусі 15 км</p> <p>Наявність місцевих природних ресурсів</p> <p>Сформований імідж потужного промислового центру на півночі області</p> <p>Розвинена легка, меблева та харчова промисловість</p> <p>Розвинена сфера послуг і торгівлі</p> <p>Наявність вільних земельних ділянок, компактних промислових зон, цікавих для інвестора</p> <p>Наявність земель для с/г виробництва</p> <p>Вигідне географічне положення (близькість до кордону ЄС, відносно близько до великого міста – обласного центру Львів)</p> <p>Розвинена транспортна інфраструктура (автошляхи та залізниця)</p> <p>Розвинена соціально–культурна інфраструктура (мережа спортивних закладів, закладів культури, дошкільної та середньої освіти, охорони здоров'я)</p> <p>Високий порівняно із середнім по Україні рівень середньої заробітної плати</p> <p>Наявність пам'яток історії та культури</p>	<p>Відсутність інфраструктури підтримки підприємництва</p> <p>Збитковість підприємств вугільної галузі</p> <p>Наявність відкритих відвалів породи (териконів), що негативно впливає на екологічний стан у місті</p> <p>Негативний вплив шахтних виробіток (плавунів) на інженерні комунікації та житлову забудову</p> <p>Низький рівень інвестицій у місто</p> <p>Мала кількість великих (більше 1 га) вільних земельних ділянок</p> <p>Відсутність достатньої кількості робочих місць для молоді</p> <p>Недостатня якість дорожньо–транспортної інфраструктури</p> <p>Зношеність комунальної, інженерної інфраструктури (старий житловий фонд та комунікації – відтягується значні кошти з бюджету)</p> <p>Безробіття, трудова міграція</p> <p>Невідповідність пропозицій на ринку праці запитам бізнесу (бізнес відчуває брак спеціалістів робітничих професій: кранівників, пекарів, кухарів, тощо)</p> <p>Значна частка пенсіонерів серед населення</p>
Можливості	Загрози
<p>Реалізація програми розвитку туризму</p> <p>Активізація міжнародного співробітництва – логістичний центр</p> <p>Розвиток туризму Карпатського регіону</p> <p>Зростання зацікавленості інвесторів у розвитку зеленої енергетики (сонячна, вітрова, компост, сортування сміття)</p> <p>Зростання попиту на екологічну органічну продукцію в регіоні</p> <p>Формування надрайонного медичного центру в громаді</p> <p>Відкриття нових міжнародних транспортних переходів на відстані 15–20 км</p>	<p>Погіршення інвестиційного клімату в Україні</p> <p>Відтік робочої сили за кордон</p> <p>Можливі техногенні та екологічні надзвичайні ситуації, пов'язані з діяльністю або бездіяльністю шахт</p> <p>Перекладання державних повноважень на громади без відповідного фінансового забезпечення</p> <p>Можливе стрімке збільшення тарифів на комунальні послуги та енергоносії</p> <p>Подальше старіння населення та можливі пов'язані з цим додаткові соціальні видатки</p> <p>Можливі аварії в системі комунального господарства через значний рівень фізичного та морального зносу комунальних систем</p> <p>Посилення конкуренції між громадами за людські та фінансові ресурси</p>

Монопрофільність Карпатського регіону впливає на перспективи його розвитку та потребує диверсифікації економічної діяльності, та, водночас, підвищення якості комунальних та соціальних послуг її мешканцям, потенційним інвесторам, туристам та гостям.

Іншим важливим завданням для громади є розвиток малого та середнього бізнесу, та, зокрема, зміщення малого і середнього бізнесу із сфери торгівлі і послуг у сферу виробництва та формування послугово – логістичних ланцюжків навколо стратегічних інвесторів. Тим важливіше це завдання стоїть перед сільськими територіями, які на сьогодні слабо інтегровані в економіку громади. Спеціалізацією сільських територій може стати виробництво та переробка екологічної с/г продукції для регіонального ринку.

Ще одною сферою оновлення економічної структури громади є туризм, зокрема, промисловий. Базою для такого виду туризму може стати ревіталізація закритих шахт та створення на їх місці нових туристичних об'єктів. Використання культурно–історичної спадщини регіону дозволить створити нові туристичні маршрути регіону, збільшити зайнятість населення та створити нові робочі місця в дотичних сферах обслуговування.

Беручи до уваги вищенаведене, робимо висновок, що туризм у Карпатському регіоні може і повинен стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом наповнення місцевого бюджету, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку та ознайомлення з історико–культурною спадщиною нашого міста, його звичаями і традиціям, специфікою регіону[82].

На сьогоднішній день успішному розвитку туризму в Карпатському регіоні перешкоджають такі проблеми:

- відсутність плану відновлення туристично–привабливих об'єктів, які мають культурну та історичну цінність;
- відсутність молодіжних та туристичних хостелів та рекреаційної інфраструктури (відсутність місць відпочинку, розваг);

- низький рівень фінансування туристичної галузі;
- відсутність механізму забезпечення розширеного відображення позитивних відомостей про місто в інформаційному просторі;
- недостатня промоційна кампанія з популяризації міста;
- низький рівень маркетингової, інформаційно–довідкової та рекламної діяльності з просування можливостей, об'єктів, послуг міста.

В даний час відсутні інвестиції в інфраструктуру курортів з боку представників регіональної влади і держави на електромережі, каналізацію і водопостачання – цей фактор не тільки стримує динамічний розвиток, а й є своєрідною екологічною міною уповільненої дії.

Існує величезна кількість дико побудованих готелів, які не мають ні якісної питної води, ні централізованої каналізації, ні систем водовідведення, а це явна загроза тендітної екології краю. Так уже влаштований бізнес по–українському наплювати на екологію в боротьбі за прибутком. І, на жаль, по зміні цієї ситуації при владі немає планів навіть у перспективі.

Сервіс – це дикість українського туризму, у всій красі виявляється в Карпатах. Відсутність можливості безготівкових розрахунків та банкоматів в готелях і ресторанах дуже сильно звужує можливості сучасного туриста.

Українські Карпати являють собою досить низькі гори, тому більшість гірськолижних трас знаходяться в зоні нестабільного снігового покриву. До того ж висота гір обмежує складність і довжину трас. Наявність систем штучного засніження не гарантує забезпечення стабільного сніжного покриву, придатного для повноцінного катання[83 с.60].

Досить підкреслити, що найдовша траса в Україні дві тисячі триста метрів на горі Красія ні в яке порівняння з найдовшими європейськими гірськолижними трасами, що досягають близько двадцяти кілометрів, не йде.

Також важливо відзначити, що навіть в даний час, коли країна знаходиться не в найпростішій політичній та економічній ситуації, бізнес проявляє інтерес до гірськолижної теми і активно інвестує в будівництво

нових готелів. Але, без розвитку регіону в цілому, і транспортної галузі зокрема, подальшому розвитку туризму загрожує величезні ризики.

Тому, хоча і об'єднання взагалі дається українцям складно, але тільки об'єднання гравців турбізнесу здатне змусити владу вкладати бюджетні кошти в інфраструктуру краю. Саме об'єднання суб'єктів турбізнесу дасть додаткові можливості при діалозі з представниками влади на всіх рівнях.

Реалізація державної політики у сфері курортів має стати одним із пріоритетів національної соціальної політики та економіки, одним із важливих і ефективних заходів щодо організації відпочинку, профілактики, профілактики та зниження захворюваності та інвалідності, зміцнення здоров'я населення. Населення. всі вікові групи, особливо діти та жінки репродуктивного віку.

Стратегічною метою державної політики у сфері курортної справи є створення умов для оздоровлення, збільшення тривалості життя та періоду активного довголіття населення, запровадження здорового способу життя шляхом формування та розвитку ефективної, прибуткової та конкурентоспроможний курортний комплекс. на світовому ринку.

Реформування санаторно–курортної галузі має базуватися, з одного боку, на вдосконаленні фінансово–економічних механізмів відтворення курортно–рекреаційного потенціалу, створенні доступного та ефективного ринку санаторно–курортних послуг для задоволення потреб населення . Населення. населення, а з іншого боку, на роздержавлення та приватизацію санаторно–курортних закладів, розвиток конкуренції та оптимізацію управління цими закладами[84].

Основними завданнями реформування санаторно–курортної галузі є здійснення заходів щодо оголошення курортів державного та місцевого значення, задоволення потреб населення в окремих видах санаторно–курортних послуг та підвищення їх якості, комфортності, збереження та раціонального використання. природних лікувальних ресурсів, підвищення

рентабельності санаторно–курортних установ, а також подолання актуальних проблем санаторно–курортної галузі.

Оцінка потенціалу природних лікувальних ресурсів дає підстави вважати, що в Україні є перспективи інтенсифікації санаторно–курортного лікування та оздоровлення. Це потужний потенціал для розвитку міжнародної та внутрішньої охорони здоров'я та туризму, які є прибутковими галузями економіки багатьох країн.

Використання природних лікувальних ресурсів. Розвиток санаторно–курортного обслуговування тісно пов'язаний з раціональним використанням природних територій курортів, які мають мінеральні та термальні води, лікувальні грязі й озокерит, нафту лиманів і озер, морські води, кліматичні, ландшафтні та інші умови, сприятливі для організації відпочинку, відпочинку, лікування, медична реабілітація та профілактика захворювань.

Для вирішення цих проблем необхідно провести медико–біологічну оцінку якості природних лікувальних ресурсів, а також еколого–економічну оцінку природних територій курортів як невід'ємної частини національного багатства країни. за:

- формування ринку натуральних лікарських засобів;
- здійснення платного природокористування;
- порівняння ефективності рекреаційного та не рекреаційного використання курортної території;
- залучення інвестицій тощо[85].

Більшість курортів мають гідромінеральну базу на основі затверджених запасів. Проте є значна кількість санаторно–курортних закладів, що використовують природні лікувальні ресурси, щодо яких геологорозвідувальні роботи не проводилися.

Для оцінки та затвердження запасів гідромінеральних ресурсів для санаторно–курортних закладів, що використовують природні лікувальні ресурси з незатвердженими запасами, необхідно провести геологорозвідувальні роботи та пошук інших гідромінеральних ресурсів для

розширення лікувально–профілактичних обслуговування. Нерівномірний розподіл водозабору по площах і технічна недосконалість свердловин призводять до нераціонального використання мінеральних вод на окремих родовищах. Відбувається і зворотний процес, коли значні кошти витрачаються на вивчення родовищ мінеральних вод і підтвердження їх запасів, а родовища використовуються не повністю.

Значна частина родовищ мінеральних вод експлуатується лише для промислового розливу. Необхідно вирішити питання щодо обмеження використання пластикової тари для розливу мінеральної води. Окремі фасовані мінеральні води доцільно використовувати в санаторно–курортних закладах населених пунктів, або в закладах практичної охорони здоров'я регіонів, де за медичним районуванням є потреба в їх застосуванні та профілактичному застосуванні за нозологічними показниками (наприклад, , на територіях радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи).

На основі моніторингу цих корисних копалин можна провести оцінку сучасного використання мінеральних вод, лікувальних грязей та інших природних лікувальних ресурсів. Результати досліджень дадуть змогу створити кадастр природних лікувальних ресурсів. Це, у свою чергу, стане основним матеріалом для розробки прогнозних оцінок перспектив природних лікувальних ресурсів [86].

Інфраструктура курорту. Розвиток курортної інфраструктури (транспорт, зв'язку, комунального господарства) потребує вирішення територіальних, соціально–економічних, екологічних проблем і завдань, які пов'язані з розміщенням і визначенням пріоритетних напрямів використання природних лікувальних ресурсів та пошуком балансу міжгалузеві інтереси на шляху, вирішення питань розміщення курорту, житлового, соціального, інженерно–транспортного, комунального та інших видів будівництва, відтворення культурно–історичної спадщини, охорони та збагачення природного середовища курортів.

Розвиток виробництва в курортних зонах зумовив появу в них промислових зон. Надмірна концентрація санаторно–курортних закладів в окремих населених пунктах, велика частка промислової та сільськогосподарської продукції, інтенсивний рух транспорту на загальному фоні недосконалої інфраструктури (вода – та теплопостачання, енергопостачання, житлово–комунальне господарство, транспорт), низька рівень комфорту в санаторії створюють надмірне техногенне навантаження, знижують престиж курортів і загрожують існуванню сировинної бази наймасовіших курортів [87].

Паливно–енергетичні ресурси. Розвиток курортів значною мірою залежить від вартості паливно–енергетичних ресурсів, збереження яких є питанням державної політики. Залежно від умов розвитку більшість курортів не мають традиційних джерел енергії. Тому існує потреба у більш широкому впровадженні нетрадиційних видів енергії в курортних зонах. Енерго дефіцит санаторіїв планується ліквідувати за рахунок використання енергозберігаючих технологій, відновлюваних та нетрадиційних джерел енергії, встановлення приладів обліку тепла, гарячої та холодної води, газу. Це, у свою чергу, сприятиме покращенню якості екологічного стану курортів.

Курортне водопостачання. Розвиток і поступове створення конкурентоспроможних на світовому ринку курортів неможливі за існуючого режиму водопостачання. Для вирішення проблем водопостачання необхідно здійснити комплекс таких заходів:

- формування ринку натуральних лікарських засобів;
- реконструкція існуючих та будівництво нових об'єктів водогосподарського комплексу;
- впровадження сучасних технологій очищення води та залучення додаткових джерел водопостачання;
- ремонт та реконструкція існуючих мереж аварійного водопостачання та водовідведення, створення системи автоматизації та

диспетчеризації водопостачання санаторно–курортних закладів незалежно від форм власності та підпорядкування;

– розвідка нових запасів підземних вод для питного водопостачання та раціональне використання існуючих місцевих джерел;

– створення закритих систем водопостачання в рамках безвідходних технологій;

– реконструкція існуючих та будівництво нових очисних споруд.

Створення нормативної бази. Для сталого функціонування курорту необхідно створити відповідну нормативну базу, яка складається із системи стандартів та інших нормативних документів, моніторингу ресурсного потенціалу та нормативно–правових актів [88].

Збереження екологічної системи курортів залежить від раціонального використання рекреаційних ресурсів з урахуванням їх унікальності та вразливості. Разом з тим, на даному етапі недостатньо розроблені економічні механізми відтворення ресурсного потенціалу. Проблема забезпечення сплати податків з об'єктів курортно–рекреаційно–туристичного комплексу є актуальною для всіх курортних міст і регіонів.

Одним із важливих аспектів діяльності санаторно–курортних закладів має стати запровадження обов'язкового страхування відповідальності санаторно–курортних закладів за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю чи майну громадян під час санаторно–курортного лікування, а також екологічного страхування до відшкодувати збитки. за заподіяну шкоду. на природних територіях курортів та об'єктах природних лікувальних ресурсів унаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Комплексне оновлення інфраструктури та економічне відтворення виробничого потенціалу курортно–рекреаційного комплексу можливе лише за рахунок залучення масштабних інвестицій (як внутрішніх, так і зовнішніх). Для рентабельних санаторно–курортних установ модернізацію можна проводити за рахунок власних заощаджень (прибуток, амортизація).

Проте обсяг цих накопичень не покриває навіть мінімальних потреб простого економічного відтворення [82].

Щоб вийти на новий рівень відносин, вам необхідно:

- формування ринку натуральних лікарських засобів;
- створити економічні умови та правову базу для забезпечення відтворення виробничо–економічного потенціалу курортів та їх природних лікувальних ресурсів;
- розробити та реалізувати комплекс заходів, спрямованих на залучення інвестицій для розвитку курортів;
- забезпечити поступову та прозору приватизацію оздоровчих та санаторно–курортних закладів (крім спеціалізованих санаторіїв), переважно збиткових та орендних;
- удосконалити організацію діяльності санаторно–курортних закладів, спрямовану на здешевлення їх утримання та здешевлення путівок.

Для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій рекомендується:

- резервування рекреаційних зон для реалізації масштабних інвестиційних проектів;
- широке проведення конкурсів та надання земельних ділянок для будівництва баз відпочинку з пайовою участю у розвитку інженерної та загальнокурортної інфраструктури;
- подальше розширення спектру послуг, що надаються на курортах;
- збільшення кількості діючих госпрозрахункових медичних центрів, які надаватимуть платні послуги;
- поетапне виведення з експлуатації та реорганізація збиткових та тимчасових баз відпочинку із запровадженням нормативів умов відпочинку;
- приватизація оздоровчих і санаторно–курортних закладів (крім спеціалізованих санаторіїв), переважно збиткових і орендованих, а також об'єктів незавершеного будівництва[83].

Збільшення пропускнуої спроможності та створення комфорту в санаторно–курортних установах позитивно вплине на економічне становище

населення регіону, в якому розташована курортна зона, збільшить зайнятість, прискорить розвиток інженерної та соціальної інфраструктури.

Для забезпечення процесу приватизації санаторно–курортних закладів необхідно застосовувати чіткі механізми визначення ринкової вартості об'єктів відповідно до законодавчих та нормативно–правових актів з питань оцінки. Доцільно враховувати соціально–економічні наслідки запровадження пайової участі та акціонування територій державних санаторно–курортних закладів, наприклад, за ознаками незавершеного будівництва, списаних будівель, невикористаних територій з визначенням стан. частки акцій та збереження контрольного пакета акцій за державою.

З метою захисту майнових інтересів держави необхідно провести інвентаризацію санаторно–курортних закладів незалежно від форм власності та підпорядкування їх земельних ділянок, розглянути умови зміни власника державного закладу. дотримуватись закону[84].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку гірських територій Українських Карпат» від 3 квітня 2019 року № 232–р туризму визначено низку проблем, які потребують бути адресованим[89].

Сучасний стан розвитку гірських територій нашої країни потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності та сталий розвиток цих територій шляхом використання існуючих та запровадження нових механізмів та інструментів реалізації державної регіональної політики України.

Прийняття концепції сприятиме:

- створення правових, економічних та управлінських механізмів реалізації конституційних прав громадян на оздоровлення та відпочинок;
- забезпечення доступності та ефективності санаторно–курортного лікування та відпочинку населення;

- формування ринку платних послуг у санаторно–курортній галузі, діяльності санаторно–курортних та оздоровчих закладів незалежно від форм власності та підпорядкування;
- збереження, раціональне використання та відтворення цінних природних лікувальних ресурсів;
- розвиток інженерної інфраструктури курортів;
- організація ефективного управління курортом;
- підтримання високого та стабільного економічного попиту на курортно–оздоровчі послуги;
- удосконалення інвестиційної політики в санаторно–курортній галузі;
- збереження кадрового потенціалу, модернізація матеріально–технічної, наукової, лікувальної та природної бази санаторно–курортного господарства;
- визначення принципів надання закладами курортно–рекреаційного комплексу санаторно–курортних і туристичних послуг на рівні світових стандартів[85].

Планується створити оптимальну систему забезпечення доступного та ефективного санаторно–курортного лікування та відпочинку широких верств населення відповідно до гарантованого рівня медичного обслуговування, задоволення потреб громадян України та іноземців у санаторно–курортних послугах. рекреаційні послуги на рівні світових стандартів, а також екологічно збалансоване та ефективне природокористування.

З цією метою необхідно здійснити реорганізацію санаторно–курортного господарства на основі науково обґрунтованої потреби населення в різних видах відновного лікування, медичної реабілітації та реабілітації, організувати мережу санаторно–курортних закладів.

Шлях реформування санаторно–курортної галузі:

- реалізація проектів комплексного розвитку курортів;
- створення конкурентоспроможного на внутрішньому та зовнішньому ринках санаторно–курортного продукту;

- забезпечення функціонування мережі санаторно–курортних закладів для лікування та оздоровлення громадян, у тому числі тих, які відповідно до законодавства України мають право на безоплатне або пільгове санаторно–курортне лікування та оздоровлення;

- організація мережі оздоровчо–санаторних закладів;

- раціональне використання ліжкового фонду на основі вдосконалення ресурсно–нормативної бази санаторно–курортних закладів, стандартів діагностики та лікування, диференційованих підходів до напрямів санаторно–курортного лікування, впровадження сучасних ресурсозберігаючих та природоохоронних технологій;

- підвищення якості розміщення, санаторно–курортних та інших послуг у санаторно–курортних закладах.

Провідну роль у формуванні державної політики в санаторно–курортній сфері має відігравати спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань курортної діяльності[87].

При цьому планується зберегти управлінську вертикаль із забезпечення реалізації державної політики у сфері курортів, контролю за дотриманням державних нормативів та єдиних галузевих стандартів. У зв'язку з цим необхідно чітко розмежувати повноваження спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань діяльності курортів, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Створення єдиної системи управління санаторно–курортною галуззю має передбачати врахування критеріїв та умов акредитації санаторно–курортних закладів, які на сьогодні відображають якість роботи кабінетів чи фізіотерапевтичних відділень лікувального закладу, але не стосуються рівня лікування в санаторно–курортних закладах. При Державному управлінні курортної діяльності центрального органу виконавчої влади у сфері охорони здоров'я необхідно створити Головну державну акредитаційну комісію санаторно–курортних (оздоровчих) закладів. У процесі реформування санаторно–курортної галузі досягнуто наукових досягнень, які дають змогу

всебічно обґрунтувати необхідність структурної перебудови галузі, визначити прогностичні потреби населення в санаторно–курортному лікуванні, медичній реабілітації та оздоровленні, вжито заходів.[89].

Отже, серед основних проблеми розвитку туризму в Українських Карпатах: недостатня поінформованість населення про туристичний потенціал; низький рівень сервісу через практично повну відсутність конкуренції; поганий стан гірськолижних трас та ін. На жаль, в Україні немає реклами національного туристичного продукту, вітчизняних курортів мало, вони технічно погано обладнані і практично не мають інфраструктури для відпочинку та розваг. Таким чином, всі організації, що спеціалізуються на туризмі, стикаються з проблемою пошуку ефективних методів подальшого розвитку внутрішнього туризму і його просування на національному та міжнародному рівнях.

Основні проблеми розвитку санаторно–курортної галузі в Україні зумовлені:

- відсутністю досконалого економічного механізму її діяльності;
- незабезпеченням комплексного розвитку курортних територій;
- зношеністю основних фондів;
- практичною відсутністю інвестицій;
- неефективним маркетингом;
- низьким рівнем менеджменту;
- неналежним обслуговуванням у санаторно–курортних закладах.

Реалізація державної політики у сфері діяльності курортів повинна стати одним з пріоритетних напрямів національної соціальної політики та економіки, одним із важливих і ефективних заходів організації відпочинку, профілактики, запобігання і зниження захворюваності та рівня інвалідності, зміцнення здоров'я населення всіх вікових груп, насамперед дітей та жінок репродуктивного віку.

3.2. Стратегія розвитку санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні

Проблемні питання в сфері розвитку санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні необхідно вирішувати комплексно із застосуванням системних рішень на довгострокову перспективу, враховуючи майбутні реформи в державі та кон'юнктуру на туристичному ринку регіону.

Разом з тим, незважаючи на ресурсну забезпеченість та широкі потенційні туристичні можливості, стримуючими факторами розвитку санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні є недосконалість туристичної інфраструктури, недостатній рівень якості послуг сфери туризму, відсутність ексклюзивних туристичних продуктів, системного рекламного та інформаційного забезпечення.

Саме тому, з метою раціонального і ефективного використання туристичних, природних, лікувальних та рекреаційних ресурсів розвитку санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні, необхідно сформувати туристично–рекреаційний простір шляхом створення та забезпечення функціонування зон розвитку туризму та запропонувати туристам конкурентоспроможний туристичний продукт. Крім того, повноцінне та всебічне виявлення й вивчення культурної спадщини з метою виваженого використання і комплексного збереження її – це стратегічне, державної ваги гуманістичне і науково–практичне завдання[91].

Тому захист вітчизняної культурної і духовної спадщини визнано одним з пріоритетів розвитку регіону, а збереження об'єктів культурної спадщини як сукупності успадкованих людством від попередніх поколінь, результатів духовної і матеріальної діяльності; є основним пріоритетом культурної політики Карпатського регіону.

Рис. 3.1. Основні завдання поліпшення використання туристично – рекреаційного потенціалу у Карпатському регіоні

На сьогодні відбувається переорієнтація туристичного ринку, зростає попит на внутрішній туризм у Західній Україні через наслідки військової агресії. В цей час необхідно комплексно розвивати території, при цьому створюючи якісний локальний туристичний продукт. Але без спільних зусиль громад, бізнесу та влади досягти цього неможливо.

Тому, стратегія має стати дієвим інструментом реалізації державної політики у сфері розвитку туристичного потенціалу області, який створить умови для консолідації та виконання практичних заходів всіма учасниками туристичного ринку[92].

Перевагами цього шляху розвитку є забезпечення збереження та раціонального використання туристичних ресурсів області, зростання кількості робочих місць, формування позитивного туристичного іміджу

регіону, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, висока економічна, соціальна й екологічна ефективність.

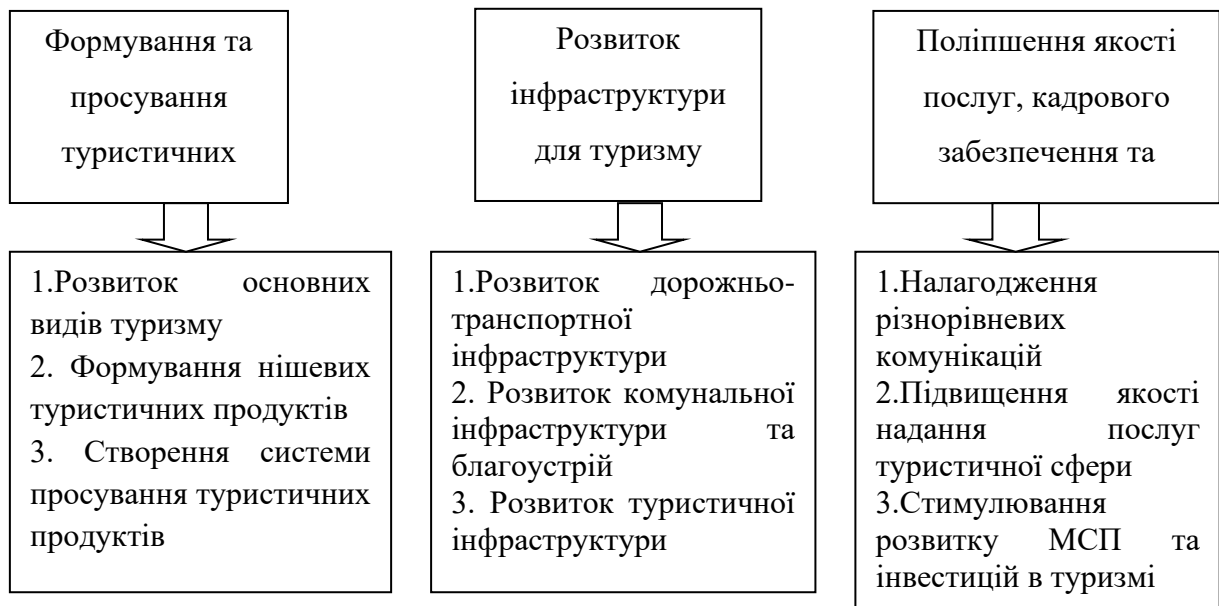

Рис. 3.3. Стратегія поліпшення використання туристично – рекреаційного потенціалу у Карпатському регіоні

Розвиток туристичної сфери повинен забезпечуватись модернізацією та створенням на території області сучасної туристичної інформаційно–навігаційної системи (знакування і маркування туристичних маршрутів, встановлення інформаційних дорожніх знаків за європейськими стандартами, створення туристично–інформаційних центрів, облаштування відпочинкових, фото і сервісних зон на туристично привабливих об’єктах). Це дозволить підвищити рівень поінформованості громадян України та іноземних гостей про привабливі туристичні атракції Карпатського регіону та збільшить туристичні потоки[93].

Формування нових туристичних продуктів на основі нових туристичних дестинацій та креативних індустрій підвищить конкурентоспроможність регіонального туристичного продукту.

Індустрія гостинності потребує фахівців з новітніми підходами, які розуміють запити споживачів та здатні працювати на високому рівні. Підвищення рівня професіоналізму кадрів це важливий чинник створення

конкурентоспроможного ринку якісних туристичних послуг у регіоні. Створення системи підготовки та підвищення кваліфікації туристичних кадрів області (організаторів туристичної діяльності, фахівців туристичного супроводу, гідів–перекладачів, власників агро та сільських зелених садиб, працівників готельно–ресторанного та курортно–рекреаційного комплексу тощо) підвищить рівень сервісу та якості надання туристичних послуг, що сприятиме збільшенню кількості туристів.

Наразі ключовим питанням у виборі подорожей туристів є їхня безпека, тому необхідно створити відповідні умови та забезпечити виконання превентивних заходів всіма відповідальними державними органами, службами та бізнесом.

Маркетинг передбачає брендування територій та активне просування регіонального туристичного продукту для формування сталого позитивного іміджу серед потенційних туристів. Промоція туристичного потенціалу області повинна бути диверсифікована для певної цільової аудиторії. Проведення рекламно–інформаційних турів для представників ЗМІ, туристичних компаній України та з–за кордону, просування Карпатського регіону як туристично привабливого регіону через канали поширення інформації та продажів і створення якісного мультимедійного контенту мають на меті формування позитивного туристичного іміджу області, розширення географії туристичних потоків, збільшення кількості внутрішніх та іноземних туристів[94].

Консолідація та координація діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів туристичної діяльності, наукових закладів, залучення громадськості дасть змогу забезпечити сталий розвиток сфери туризму у Карпатському регіоні.

Відсутність яскравого архітектурно–історичного ансамблю та виразного центру навіть районного центру вимагає достатньо зусиль для створення нових цікавих туристичних атракцій і продуктів, які б притягували все нових відвідувачів. Міське туристичне середовище потребує втручання з

огляду на непристосованість для маломобільних груп населення та відсутність якісних громадських просторів. Достатньо великий потенціал сентиментального туризму на даний момент практично не використовується.

У загальній стратегії соціально–економічного розвитку України значна роль належить курортно–рекреаційній сфері (туризм, рекреація, медична реабілітація), яка в сучасних умовах державного будівництва та стабілізації національної економіки недооцінюється. Актуальною проблемою у зв'язку з необхідністю масового оздоровлення населення є формування державної стратегії розвитку рекреаційного господарства України та курортно–рекреаційного природокористування. Державна стратегія також є основою для конструктивної взаємодії органів державної влади щодо забезпечення комплексного використання природно–рекреаційних ресурсів та потенціалу рекреаційного господарства. Збереження та розвиток санаторно–курортної галузі як складової туристичної індустрії має стати частиною державної політики у сфері охорони та зміцнення здоров'я населення та пріоритетом у формуванні соціальних програм, що передбачають реалізацію прав людини. на відпочинок, лікування, сприятливе довкілля та реалізацію прав майбутніх поколінь на використання рекреаційного природно–ресурсного потенціалу з метою підтримання високої якості життя, а також вирішення нагальних проблем масового оздоровлення населення та нерозривно пов'язаних із здійснення заходів щодо збереження та відновлення природних і рекреаційних ресурсів[95]

У ряді зарубіжних країн туристично–рекреаційна сфера є однією з найбільш пріоритетних сфер національної економіки, внесок якої у валовий національний дохід становить 15–35% (Угорщина, Чехія, Австрія, Швейцарія, Італія, Франція, Іспанія, Португалія). Туристично–рекреаційний бізнес приваблює підприємців багатьма причинами: малі початкові інвестиції, зростаючий попит на туристично–рекреаційні послуги, висока рентабельність і короткий термін окупності. Крім того, цей бізнес стимулює

розвиток інших галузей економіки: будівництва, торгівлі, сільського господарства, виробництва товарів народного споживання, зв'язку тощо.

Прогнозування є сполучною ланкою між теорією і практикою в усіх сферах суспільного життя і за своїм складом ширше планування, оскільки, крім показників діяльності санаторно–курортних закладів, включає також дані про зовнішнє середовище санаторію–курорту. установа. установа. курортний комплекс. Прогноз стану зовнішнього середовища санаторно–курортного комплексу розробляють на 2–5 років з розбивкою першого року на квартали або місяці нарастаючим підсумком з початку року[96].

В економічному прогнозуванні використовуються дві групи методів прогнозування:

– фактичні (методи екстраполяції, функції та кореляційно–регресійні моделі), засновані на використанні фактичних матеріалів, які детально описують зміну в часі всієї сукупності або окремих показників об'єкта прогнозування;

– евристичні (методи експертних оцінок, побудова «дерева цілей», оптимізація та інформаційне моделювання), які передбачають реалізацію прогнозних розробок з використанням логічних прийомів і методологічних правил теоретичного дослідження.

Планування є важливою частиною оцінки розвитку санаторно–курортного комплексу, його основною функцією. Санаторно–курортні установи, які не планують або не вважають за потрібне це робити, навряд чи досягнуть значних успіхів у своєму розвитку. Сутність планування можна визначити так:

– здатність передбачати мету діяльності санаторно–курортних закладів, результати їх діяльності та ресурси, необхідні для досягнення цієї мети;

– розробка та обґрунтування цілей, визначення оптимальних методів і способів їх досягнення з ефективним використанням усіх видів ресурсів, необхідних для виконання завдань, та встановлення їх взаємодії.

Під плануванням розуміють також уміння визначати цілі діяльності санаторно–курортних закладів як складової частини загальної системи внутрішнього планування. Головна мета не повинна відрізнятися від загальної мети діяльності санаторно–курортних установ, вона повинна бути спрямована на їх успішну реалізацію за рахунок зовнішніх факторів економічного зростання[97].

У світовій практиці використовуються різні види планування. Наприклад, залежно від терміну (періоду), на який поширюються плани, що складаються на підприємствах санаторного комплексу, планування поділяється на три види: довгострокове, середньострокове, короткострокове. Довгострокове планування охоплює тривалі періоди часу – від 10 до 25 років. Деякий час довгострокове планування ототожнювалося зі стратегічним плануванням, але ці два поняття розглядаються окремо. Стратегічне планування за своїм змістом набагато складніше довгострокового планування. Середньострокове планування конкретизує етапи, визначені в довгострокових планах. Вони розраховані на більш короткий час. До недавнього часу середньострокове планування було розраховане на 5 років, але швидкість змін зовнішнього середовища зумовила необхідність скоротити термін цього виду планування приблизно до 2–3 років. Середньострокові плани вирішують завдання, пов'язані з реконструкцією діючих виробничих потужностей санаторно–курортних закладів, оновленням асортименту, пошуком нових ринків збуту і т. д. Короткострокові плани – розробка планів на 1–2 роки. Зазвичай це річний план, який включає конкретні завдання з виконання окремих операцій. Вони (операції) містять інформацію про терміни, обсяги, асортимент, замовлення на поставку тощо.

План діяльності санаторно–курортних установ передбачає:

- оцінити практичні можливості досягнення мети;
- забезпечити пошук кращих і ефективніших шляхів досягнення мети;
- визначити зони впливу на виробництво можливих негативних факторів і непередбачених наслідків;

- створюють основу для визначення обсягів необхідних матеріально–технічних, паливно–енергетичних, сировинних і фінансових ресурсів;
- знизити ризик прийняття необґрунтованих управлінських рішень;
- здійснювати об'єктивний контроль за результатами господарської діяльності санаторно–курортного закладу[98].

Система планів санаторно–курортного закладу формується самостійно і може включати:

1. Стратегічний, або генеральний, план санаторно–курортного закладу.
2. Перспективний план є складовою частиною стратегічного, тобто плану розвитку на декілька років, спрямованого на вирішення конкретних завдань стратегії санаторно–курортного закладу.

3. Організаційні плани, складені як продовження стратегічного плану. Вони визначають основні завдання розвитку санаторно–курортного закладу. Ці плани базуються на плані розвитку

4) оперативні плани санаторно–курортного закладу, у тому числі організаційні плани поточної діяльності, у тому числі «бізнес–плани» або «плани прибутків», розраховані на один рік. За допомогою поточних планів діяльності виробляються товари та послуги для ринку; поточні плани підрозділів, у тому числі бюджетні, доповнюються корпоративними планами поточної діяльності.

5) Бізнес–план – план створення нового підприємства, санаторно–курортна програма, план конкретних заходів для досягнення визначених цілей.

6) Програми (або плани програм) і проекти[99].

Стратегічний план – це перспективний план на 5–15 років, який формує основні цілі діяльності санаторно–курортного закладу на перспективу, конкретні завдання, прив'язані в часі до ресурсів, і загальну стратегію досягнення поставлених цілей.

Стратегічне планування – це, по суті, довгострокове планування, але в нього вкладається зовсім інший зміст і методи розробки. Це визначення місії

санаторно–курортного закладу: яким має бути санаторно–курортний заклад через 5–15 років, це також визначення стратегічної позиції санаторно–курортного закладу, аналіз його конкурентної позиції. . . , визначення стратегічних альтернатив і, нарешті, формалізація самої стратегії з урахуванням зовнішнього середовища та внутрішніх особливостей санаторно–курортного закладу.

Поточні плани – це плани, які пов'язують всю діяльність санаторію та роботу всіх функціональних підрозділів на поточний фінансовий рік. В умовах невизначеної та часто мінливої ринкової ситуації база для розрахунку основних розділів поточного плану є дуже нестабільною та часто піддається змінам. За цих умов плани, наприклад, собівартості продукції, на рік, щоквартально можуть суттєво відрізнитися від дійсності через короткий термін після їх складання. Тому розділи плану на рік слід складати за підсумковими показниками. Скоріше, це прогноз виконання цілей стратегічного плану на поточний рік, а основним «горизонтом планування» має бути план на квартал з наступним аналізом виконання та коригуванням плану на наступного кварталу з урахуванням зміни економічної ситуації. Плани повинні бути гнучкими, бажано прораховувати альтернативні варіанти[100].

Оперативні плани — детальні плани, присвячені вирішенню конкретних питань діяльності санаторно–курортного закладу на найближчу перспективу. Вони мають вузьку спрямованість, високу деталізацію і характеризуються значною різноманітністю прийомів і способів. Розробка та реалізація цих планів практично не залежить від ринкових умов, і тут може бути широко використаний досвід цієї роботи в умовах централізованого планування.

Бізнес–план – план створення нового підприємства, план розвитку санаторно–курортного закладу, виходу на ринок з новими послугами, реконструкції санаторно–курортного закладу і т. д. Основними об'єктами бізнес–планування є інноваційні проекти. Техніко–економічне обґрунтування

проектів дуже близько до бізнес-плану. Проте техніко-економічне обґрунтування, на відміну від бізнес-плану, майже не розкриває комерційних, ринкових цілей майбутнього бізнесу. Бізнес-план, як форма обґрунтування інноваційних проектів, поступово витісняє техніко-економічне обґрунтування зі сфери планової діяльності. Без грамотно складеного бізнес-плану домовитися з майбутнім інвестором, особливо іноземним, практично неможливо.

Виробнича програма санаторію, сформована на кожному етапі планування, повинна бути вчасно деталізована і доведена до конкретних виробничих підрозділів на етапі оперативного планування.

Стратегічне планування – це процес адаптації, за допомогою якого систематично розробляється та коригується система планів, організовується діяльність, здійснюється моніторинг мотивації та результатів на основі моніторингу та аналізу стану зовнішнього та внутрішнього середовища санаторно-курортного закладу[91].

Стратегічне планування в санаторно-курортній галузі передбачає організацію власного потенціалу з чіткою орієнтацією на ринкові умови, що забезпечить розвиток санаторно-курортних установ. Його суть полягає в переорієнтації з практики подорожей і нормативно-знеособленого обслуговування на потоки туристів на усвідомлення єдності процесу і результату спільної роботи лікарів і обслуговуючого персоналу в боротьбі за туристів. Категорія задоволеності має два аспекти: психологічний і функціональний.

Психологічний аспект задоволення забезпечується пропозицією індивідуального обслуговування та різноманітністю форм і засобів лікування, спрямованих на досягнення одужання переважно за рахунок природних факторів, а також передбачає розвиток індустрії гостинності та створення близьких умов проживання, до рівня санаторіїв, якісне харчування та обслуговування в санаторно-курортних їдальнях, чуйність, уважність та ввічливість персоналу.

Функціональне задоволення відпочиваючого залежить від профілю санаторію і забезпечується інтенсивним лікуванням, широким асортиментом медикаментів і медичних препаратів, харчуванням і створенням сприятливих умов проживання. Тільки на основі новітнього бачення та підходів до організації санаторно–курортної справи можна формувати, реалізовувати та реалізовувати плани та стратегії, забезпечуючи тим самим не лише виживання здравниці, а й її постійний розвиток[93].

На шляху формування стратегії розвитку санаторно–курортного закладу важливо проаналізувати внутрішнє середовище – саму організацію, визначити сильні та слабкі сторони діяльності, потенціал розвитку. Аналіз організації передбачає оцінку ефективності існуючої структури управління, системи зв'язку між структурними підрозділами та підрозділами санаторію, чітке визначення та дотримання функціональних обов'язків працівників, створення ділової атмосфери в колективі. і налагодження системи зворотного зв'язку між керівниками та виконавцями, делегування повноважень і відповідальності, формування корпоративної поведінки, націленості кожного на досягнення результату.

Для вдосконалення організації санаторно–курортного лікування та забезпечення сталого розвитку курорту необхідно досконало знати зовнішнє середовище санаторію з урахуванням впливу сукупності факторів і прийняття рішень. Вивчення ринку постійних і нових споживачів, аналіз їх споживчих уподобань, сегментація визначеного цільового ринку за географічними та демографічними ознаками, параметрами поведінки споживачів, визначення маркетингових комунікацій для кожного сегмента є передумовою ефективного функціонування санаторію. курортний комплекс у перспективі. Аналіз зовнішнього середовища та можливостей санаторно–курортного закладу дає змогу визначити ринкові можливості – потенціал попиту, який не задовольняється сформованою на ринку пропозицією.

Розробка ринкової стратегії особливо важлива для керівників курортів, яким необхідно обрати довгострокову модель поведінки медичних установ

на ринку медичних послуг, виходячи зі специфіки (природної, економічної, соціальної) цього ринку. Курорт[85].

Можна виділити чотири основні стратегічні підходи до можливого розвитку курортів:

1) стратегія радикальних змін – застосовується у разі зменшення завантаженості курорту, що потребує з'ясування причин цього та методів підтримки курорту з метою залучення державних та приватних інвестицій. При цьому можливе перепрофілювання санаторію;

2) стратегія підтримки зростання, спрямована на збереження низького рівня зростання в несприятливих зовнішніх умовах, залучення відпочиваючих шляхом впровадження нових послуг (медичних та анімаційних);

3) стратегія зростання – використовується для підтримки досягнутого рівня у випадку, якщо курорт має в своєму розпорядженні лише обмежений набір нових продуктів і не в змозі задовольнити новий ринок;

4) вибіркова стратегія зростання курорту, орієнтованого на певний сегмент ринку. Цей принцип розвитку передбачає наявність двох складових: плану санаторно–курортного розвитку та структурного комплексу методу фінансового забезпечення. Цей принцип застосовується при визначенні стратегії розвитку як окремої установи, так і галузі в цілому[87].

Курортно–рекреаційне господарство України може стати однією з важливих галузей народногосподарського комплексу. Проте недосконалість економічних досліджень курортно–рекреаційної сфери не дозволяє повною мірою оцінити її значення для економіки країни. Дотепер не існує єдиної методики оцінки внеску цієї сфери в національну економіку країни в цілому.

Розвиток курортно–рекреаційної сфери в Україні відбувається широкими темпами. Ставиться завдання раціонального (інтенсивного) використання курортно–рекреаційного фонду шляхом підвищення коефіцієнта змінності його функціонування, створення штучних

рекреаційних об'єктів, наприклад, пляжів і водойм, будівництва нових курортно–рекреаційних споруд замість фізично і морально застарілих.

Підвищення економічної ефективності курортно–рекреаційної галузі може бути досягнуто підвищенням продуктивності праці, скороченням одноразових і поточних витрат у результаті комплексного освоєння і розміщення, концентрації коштів і спрямування їх на найважливіші напрямки курортно–рекреаційного будівництва, раціональне використання трудових, рекреаційних та інших ресурсів, приміщень і споруд, централізації управління та допоміжних служб тощо[84].

Системний підхід і комплексний аналіз економічного значення курортно–рекреаційної сфери стає необхідною передумовою успіху наукових досліджень і практичного впровадження отриманих результатів. За допомогою системного підходу та комплексного аналізу курортно–рекреаційної сфери ми визначили її переваги та недоліки.

Переваги представлені фінансовими надходженнями до бюджетів органів місцевого самоврядування, зайнятістю та доходами населення, стимулюванням розвитку сільськогосподарського виробництва та місцевої інфраструктури, нівелюванням відмінностей між промисловими та сільськогосподарськими регіонами. Негативний вплив полягає в порушенні екологічної рівноваги в природному середовищі.

Основним методом дослідження в санаторно–курортній сфері обрано системно–структурний аналіз, який дозволяє на основі аналізу функціонування елементів системи структурувати її, виділити міжкомпонентні, територіальні та організаційно–управлінські відносини, їх сутність, види та форми. Індуктивно–дедуктивний принцип, покладений в основу дослідження, передбачає створення взаємопов'язаної системи методів і базується на розгляді приватних об'єктів дослідження, які є складовими санаторно–курортної сфери. Такий підхід передбачає наскрізний компонентний просторово–часовий аналіз емпіричного матеріалу та його подальший синтез з урахуванням дії основних законів і закономірностей.

Такий підхід дає змогу встановити напрями та тенденції розвитку санаторно–курортної галузі, визначити деякі закономірності її формування, функціонування та територіальної організації[82].

Для дослідження просторово–часових характеристик санаторно–курортної сфери використовуються такі підходи:

- елементарний (дискретна) – інвентаризація елементного складу санаторно–курортної сфери з чіткою топологічною "прив'язкою" об'єктів, що дає можливість визначити не тільки кількісний та якісний склад, а й динаміку та етапи розвитку (закріпити характер туристичного процесу);

- генетичний – вивчення та ретроспективний аналіз процесу виникнення, особливостей формування та розвитку;

- структурно–функціональний – вивчення та аналіз змін у зв'язках між елементами, їх структурна реконструкція, тобто реконструкція всіх видів і форм зв'язків між елементами за схемою «об'єкт – об'єкт», «об'єкт – територія», «територія – територія». ". «.», що дозволяє визначити територіальну структуру, проаналізувати й оцінити зміни функціональної структури відповідно до реалізації конкретних соціальних цілей;

- комплексний – вивчення взаємовпливів і взаємодії між елементами різних ієрархічних рівнів, спеціалізація як механізм трансформації;

- збалансований регіональний розвиток – передбачає управління санаторно–курортною галуззю, ресурсами таким чином, щоб потреби туристів задовольнялися без шкоди для природного середовища та культурної спадщини.

При аналізі санаторно–курортного господарства використовується певний набір показників: натуральний (кількість відпочиваючих), вартісний (доходи від санаторно–курортного господарства), трудовий (чисельність працюючих) і локалізаційний (кількість і потужність обслуговуючих підприємств) . . застосовується до 1000 осіб. або за площею. Ці показники аналізувалися в абсолютних величинах, коли необхідно визначити розподіл, тенденції розвитку, або у відносних величинах, коли необхідно визначити

навантаження або провести порівняльний територіальний аналіз. При цьому натуральні, вартісні та трудові показники можна розглядати як інтегральні, що характеризують регіональний ринок в цілому, а показники локалізації – як локальні, що характеризують, перш за все, розвиток санаторно–курортної сфери.

Рівень споживання характеризується натуральними та вартісними показниками, які аналізуються переважно в динаміці, що дає змогу визначити загальні зміни за рахунок середньорічних темпів зростання санаторно–курортного господарства. Аналіз натуральних показників дає змогу через сальдо туристського балансу визначити напрям і характер споживання, видову та територіальну структуру туристичного потоку в санаторно–курортній сфері[81].

Для визначення рівня споживання санаторно–курортних послуг може використовуватися відносний натуральний показник (кількість відпочиваючих на одне місце в санаторно–курортному закладі) або аналогічний вартісний показник. Визначення рівня розвитку санаторно–курортного господарства вимагає поєднання комплексних галузевих і територіальних досліджень. Певною мірою про якість обслуговування можна судити по співвідношенню санаторно–курортних установ різного класу, які надають певні послуги. Використовуються відносні трудові показники, наприклад показник, що характеризує навантаження (кількість працівників на одну палату санаторію або чисельність працівників на тисячу відпочиваючих тощо).

При територіальному аналізі доцільно використовувати показники відносної локалізації, які характеризують стан розвитку мережі (кількість санаторно–курортних закладів на один населений пункт, загальна потужність санаторно–курортних закладів на 1000 осіб або 1000 туристів).

Визначення територіального рівня розвитку може здійснюватися методом середньостатистичних оцінок або нормативним методом. Обидва методи передбачають порівняння відносного показника рівня забезпеченості

населення виробничими потужностями санаторно–курортних закладів (кількість місць у санаторно–курортних закладах даної території на 1000 осіб) з аналогічним показником, який є нормативний або середній показник для даної країни

Використання регіонального динамічного аналізу дає змогу визначити динаміку просторово–часових структурних змін у функціонуванні санаторно–курортного комплексу та створити основу для подальшого прогнозування його розвитку та оптимізації територіальної організації.

Для організованого надання оздоровчих послуг необхідна наявність рекреаційно–туристичних ресурсів, тобто сукупностей об'єктів і явищ природного та антропогенного походження; природні та культурно–історичні комплекси, що використовуються для туризму, лікування та відпочинку. Вони поділяються на природні та соціальні[87].

До першої групи належать: кліматичні особливості території, водні ресурси (річки, озера, мінеральні та грязьові джерела, штучні водойми, моря, океани), мальовничі ландшафти, рослинний і тваринний світ тощо. Вони є визначальними для лікувального туризму.

Друга група соціально–економічних ресурсів (об'єкти культури, пам'ятки історії, етнографії, архітектури) не є визначальною для медичного туризму. Суб'єкти медичного туризму (а саме підрядники або виконавці послуг): санаторії, пансіонати, будинки відпочинку тощо повинні розташовуватися у відповідних зонах з необхідними природними ресурсами. Як правило, такими районами є курорти.

Розвиток санаторно–курортного комплексу в регіонах України стримується недосконалістю нормативно–правової бази, а також методичного, організаційного, правового та інформаційного забезпечення діяльності суб'єктів господарювання санаторно–курортної сфери; недостатня ефективність механізмів державного регулювання та управління санаторно–курортними закладами; незначні обсяги інвестицій, вкладених у розвиток матеріально–технічної бази санаторно–курортного комплексу;

недосконалість туристичної інфраструктури; нераціональне використання рекреаційних ресурсів.

В перспективі розвиток санаторно–курортної діяльності має стати одним з найефективніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток сумісних галузей економіки, зайнятості населення та ін.[78].

Розвиток санаторно–курортної діяльності Карпатського регіону має здійснюватися шляхом:

- удосконалення державної політики у сфері діяльності курортів;
- розроблення державної та місцевої програм розвитку курортів;
- забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у сфері курортології;
- забезпечення ефективності та конкурентоспроможності курортної діяльності шляхом широкого впровадження новітніх технологій у лікувально–діагностичній роботі та реабілітації хворих; – удосконалення матеріально–технічної бази;
- здійснення систематичного контролю за якістю послуг, що надаються;
- реконструкції наявних і будівництва нових засобів розміщення, закладів харчування та інших об’єктів;
- формування сприятливого для розвитку курортів податкового та інвестиційного клімату;
- формування позитивного санаторно–курортного іміджу регіону.

Запропоновані заходи дозволять підвищити імідж Карпатського регіону, як центру санаторно–курортної діяльності в Україні, сприятимуть притоку нових рекреантів, що дозволить збільшити надходження як в місцевий, так і державний бюджети. В перспективі санаторно–курортна справа має стати одним з найефективніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток сумісних галузей економіки, зайнятості населення у Карпатському регіоні.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження зробимо наступні висновки.

1. Санаторно–курортний комплекс є активним фактором, що впливає на будову та політику держави. Він переплітає культуру і транспорт, безпеку та міжнародні відносини, екологію та зайнятість населення, готельний бізнес та туризм, він відіграє велику роль у соціальній та економічній політиці держави в цілому, регіону та муніципальних утворень зокрема. Саме тому розробка напрямів розвитку туризму та санаторно–курортної сфери в умовах сучасного стану вітчизняної економіки може стати важливим важелем для її виходу з кризи та формування нових перспективних факторів зростання.

2. За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки: санаторно–курортна діяльність спрямована на виконання важливих соціальних функцій держави щодо зниження захворюваності громадян, підвищення рівня та якості життя, покращення характеристик капіталу здоров'я населення. Цілеспрямована відмова від механізмів державного регулювання призводить до формування стихійного ринку санаторно–курортних послуг; санаторно–курортний комплекс являє собою набір компонентів, що забезпечують розвиток санаторно–курортної діяльності, взаємозв'язки між якими можуть проявлятися, а можуть і не виявлятися у процесі функціонування; санаторно–курортна система – це цілісний природний соціально–економічний комплекс, який включає певний набір елементів, об'єднаних зв'язками різного рівня взаємодії, що забезпечують сталий розвиток у соціально–економічних умовах, що склалися на певній території.

3. Комплексний аналіз можна, можливо здійснити, вивчаючи не тільки внутрішні, а й зовнішні фактори впливу. Кількість та важливість параметрів, ефективність складових зовнішньої та внутрішньої серед санаторно–курортної організації, а також ранжування параметрів визначаються методом

експертних оцінок. У ролі експертів можуть виступати клієнти та потенційні клієнти санаторно–курортної організації, а також персонал організації та залучені спеціалісти в області стратегічного планування.

4. Карпати – один із найкрасивіших регіонів України, де є все для активного зимового відпочинку. Характеристика рекреаційного потенціалу території показує, що його якісні і кількісні параметри в поєднанні з географічними і економічними факторами є важливими об'єктивними передумовами розвитку рекреаційного комплексу Карпатського регіону. Рекреаційно–туристичний потенціал будь якої території характеризується наявністю рекреаційних ресурсів, їх кількістю та різноманітністю. За видами ці ресурси можна поділити на кліматичні, ландшафтні, водні, фауністичні, мінералогічні та культурно–історичні, а функціонально вони забезпечують лікування, відпочинок, пізнання природи і культурно–історичних явищ в конкретному регіоні.

5. Проведені дослідження показали, що Карпатський регіон має значний туристичний потенціал. Тут зосереджено значну різноманітність історичних, культурних та природних ресурсів. Також у регіоні добре розвинена туристична інфраструктура. Крім того, визначення величини рекреаційної ємності регіону дозволить оптимально планувати розвиток туризму в межах регіону з урахуванням екологічних аспектів. Таким чином, облік цих розрахунків та вирішення існуючих проблем при плануванні довгострокового розвитку туристичної галузі Карпатського регіону сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності на туристичному ринку та гідному представленню на міжнародному рівні..

6. Проаналізувавши основні показники діяльності санаторно–курортних закладів Карпатського регіону, можна виділити такі особливості: регіон багатий на лікувально–оздоровчі ресурси, має розвинену санаторно–курортну інфраструктуру, що дозволяє успішно розвиток курортної справи. Регіон має велике значення для розвитку курортної справи в Україні. Таким чином, область посідає перше місце в Україні за кількістю санаторно–

курортних закладів, які складають понад 40% від загальної кількості та 50% лікувально–курортних закладів. У Карпатському регіоні зосереджено майже 1/4 усіх спеціалізованих лікувальних закладів України (22,3 %), з них 26 % — санаторії і 50 % — пансіонати з лікуванням. Також є значна база закладів охорони здоров'я: 23% дитячих оздоровчих закладів, 25% будинків відпочинку, 12,5% будинків відпочинку. Кількість іноземних туристів, які прибули до Карпатського регіону з метою лікування та оздоровлення, становить 1/3 усіх іноземців, які відвідали Україну з цією метою.

7. Серед основних проблеми розвитку туризму в Українських Карпатах: недостатня поінформованість населення про туристичний потенціал; низький рівень сервісу через практично повну відсутність конкуренції; поганий стан гірськолижних трас та ін. На жаль, в Україні немає реклами національного туристичного продукту, вітчизняних курортів мало, вони технічно погано обладнані і практично не мають інфраструктури для відпочинку та розваг. Таким чином, всі організації, що спеціалізуються на туризмі, стикаються з проблемою пошуку ефективних методів подальшого розвитку внутрішнього туризму і його просування на національному та міжнародному рівнях.

8. Розвиток санаторно–курортної діяльності Карпатського регіону має здійснюватися шляхом:

- удосконалення державної політики у сфері діяльності курортів;
- розроблення державної та місцевої програм розвитку курортів;
- забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у сфері курортології;
- забезпечення ефективності та конкурентоспроможності курортної діяльності шляхом широкого впровадження новітніх технологій у лікувально–діагностичній роботі та реабілітації хворих;
- удосконалення матеріально–технічної бази;
- здійснення систематичного контролю за якістю послуг, що надаються;

- реконструкції наявних і будівництва нових засобів розміщення, закладів харчування та інших об'єктів;
- формування сприятливого для розвитку курортів податкового та інвестиційного клімату;
- формування позитивного санаторно–курортного іміджу регіону.

Запропоновані заходи дозволять підвищити імідж Карпатського регіону, як центру санаторно–курортної діяльності в Україні, сприятимуть притоку нових рекреантів, що дозволить збільшити надходження як в місцевий, так і державний бюджети. В перспективі санаторно–курортна справа має стати одним з найефективніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток сумісних галузей економіки, зайнятості населення у Карпатському регіоні.

РЕЗЮМЕ/ RESUME

Особливості санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні
Об'єктом дослідження є санаторно–курортний туризм в Карпатському регіоні.

Предметом дослідження є сучасний стан та перспективи розвитку санаторно–курортного туризму в Карпатському регіоні.

Метою дослідження виступає вивчення санаторно–курортного туризму Карпатського регіону. Виявлення основних тенденцій розвитку у цьому регіоні. Зважаючи на посилення конкуренції на туристському ринку України необхідно підвищення конкурентоспроможності санаторно–курортного туризму Карпатського регіону.

Для досягнення мети в роботі було поставлено і вирішено наступні завдання:

- розкрити сутність санаторно–курортного комплексу та його значення у розвитку туризму;
- визначити структуру санаторно–курортного туризму;
- описати методи дослідження санаторно–курортного туризму;
- надати характеристику санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні;
- зробити оцінку туристично–рекреаційних ресурсів в карпатському регіоні;
- розглянути особливості санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні;
- визначити проблеми розвитку санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні;
- розробити стратегію розвитку санаторно–курортного туризму в карпатському регіоні.

Методи дослідження: Теоретичною та методологічною основою дослідження послужили наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі функціонування санаторно–курортної сфери. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові методи теоретичного та емпіричного пізнання: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення. В основу дослідження покладено елементи статистики, метод порівняльних та експертних оцінок.

Практичне значення отриманих результатів. На основі проведеного дослідження розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення методів та інструментів просування санаторно–курортних продуктів для санаторно–курортних організацій Карпатського регіону.

Ключові слова: туристично –рекреаційний потенціал, природні ресурси, історично –культурна спадщина, туристична інфраструктура, туристичні послуги, санаторно-курортний, розвиток.

РЕЗЮМЕ/ RESUME

Features of sanatorium-resort tourism in the Carpathian region

The object of the research is sanatorium-resort tourism in the Carpathian region.

The subject of the study is the current state and prospects for the development of sanatorium-resort tourism in the Carpathian region.

The purpose of the research is to study the sanatorium-resort tourism of the Carpathian region. Identification of the main development trends in this region. Considering the strengthening of competition in the tourist market of Ukraine, it is necessary to increase the competitiveness of sanatorium-resort tourism in the Carpathian region.

To achieve the goal, the following tasks were set and solved in the work:

- reveal the essence of the sanatorium-resort complex and its importance in the development of tourism;
- determine the structure of sanatorium-resort tourism;
- to describe the research methods of sanatorium-resort tourism;
- provide a description of sanatorium-resort tourism in the Carpathian region;
- make an assessment of tourist and recreational resources in the Carpathian region;
- consider the peculiarities of sanatorium-resort tourism in the Carpathian region;
- to determine the problems of the development of sanatorium-resort tourism in the Carpathian region;
- to develop a strategy for the development of sanatorium-resort tourism in the Carpathian region.

Research methods: The scientific works of domestic and foreign scientists in the field of operation of the sanatorium-resort sphere served as the theoretical and methodological basis of the research. In the research process, general scientific methods of theoretical and empirical knowledge were used: analysis and synthesis, comparison and generalization. The research is based on the elements of statistics, the method of comparative and expert evaluations.

Practical significance of the obtained results. On the basis of the conducted research, practical recommendations have been developed for the improvement of methods and tools for the promotion of sanatorium-resort products for sanatorium-resort organizations of the Carpathian region.

Keywords: tourist and recreational potential, natural resources, historical and cultural heritage, tourist infrastructure, tourist services, health resort, development.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савушкін Д. І. Розвиток курортно–рекреаційних систем як інструмент трансформаційних перетворень в економіці. *Ефективна економіка*. 2014. № 4.
2. Сухаренко В. Теоретичні засади ресурсного забезпечення санаторно–курортної галузі. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Вип. 2. – С. 46–51.
3. Заваріка, Г. М. Курортна справа: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Г. М. Заваріка. Київ : Центр учб. літ., 2015. 263 с.
4. Біленький К. Е., Єжов В. В. Клімато–курортологічна характеристика України // Курорти та санаторії України: наук.–практ. довідник. К.: Вид. дім «Фолігрант», 2019. 432 с
5. Єжов В. В., Торохін О. М. та ін. Кліматолікування // Курорти та санаторії України: наук.–практ. довідник. К.: Вид. дім «Фолігрант», 2009. 432 с.
6. Єжов В. В., Гоженко О. А. та ін. СПА–технології у відновлювальній медицині і курортології: стан та перспективи розвитку в Україні // Курорти та санаторії України: наук.–практ. довідник. К.: Вид. дім «Фолігрант», 2009. 432 с.
7. Колесник Е. О. та ін. Літопис курортної справи України // Курорти та санаторії України: наук.–практ. довідник. К.: Вид. дім «Фолігрант», 2019. 432 с. (С. 20–24).
8. Курорти України: минуле та сучасність. Санаторно–курортні заклади ЗАТ «Укрпрофоздоровниця». К.: ТАМЕД, 2012.
9. Рутинський М. Інновації на ринку рекреаційних закладів: поява і розвиток СПА–курортів // Географія і туризм: європейський досвід: матеріали III Міжнар. наук. конф. Львів: жовтень, 2019. С. 150–153.
10. Мацола В. І. Рекреаційно–туристичний комплекс України. Львів, 2021. С. 114–135, 181–249

- 11.Рутинський М. Класифікація та типологія курортів // *Вісник Львівського ун-ту. Серія географічна*, 2017. Вип. 34. С. 236–246.
- 12.Самосюк І.З., Тондій Л.Д., Єжов В.В., Косоверов Є.О., Бучинський С.Н., Суботін Ф.О. Преформовані фізичні чинники // *Курорти та санаторії України: Наук.–пр. довідник*. К.: Видавничий дім «Фолігрант», 2019. 432 с.
- 13.Стафійчук В. І. Рекреалогія: навч. посіб. К.: Альтерпрес, 2016. 264 с. 47
- 14.Туристична курортологія / укл.: І. Д. Бойко, Л. А. Савранчук. Чернівці: Рута, 2017. 116 с. 25.
- 15.Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посіб. К.: Центр навч. літ., 2017. 312 с.
- 16.Кушнір Антін. Курорти України: Розвиток та організація // *Укр. бальнеол. журн.* 2020. № 1. С. 91–92.
- 17.Рутинський М. Й. Географія туризму України: навч.–метод. посіб. К.: Центр навч. літ., 2014. 160 с.
- 18.Семена М. Рейтинг курортів світу: уперше на науковій основі проведено порівняльну медико–кліматичну характеристику рекреаційних регіонів світу // *Дзеркало тижня*. 2011. № 14. – С. 15.
- 19.Кравець О. М. Конспект лекцій з дисципліни «Курортологія» (для студентів усіх форм навчання) / О. М. Кравець, А. А. Рябєв ; Харків. нац. ун–т міськ. госп–ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 102 с.
- 20.Власенко І.В. Курортна справа і медичний туризм: (навч. посіб.) / І. В. Власенко, А. В. Іващенко, Т. Г. Сокол. Вінниця : Нілан–ЛТД, 2017. 374 с
- 21.Гетьман А. П. Поняття курортних, лікувально–оздоровчих та рекреаційних зон / А. П. Гетьман, М. В. Шульга. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/getman_ekoru/part16/1601.htm.

22. Асташкіна І. Закономірності економічного розвитку регіонального санаторно–курортного комплексу І. Асташкіна, В. Мішіна // Електронні ресурси Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського URL: <http://www.inventech.ru/lib/analisis/analisis0013/>.
23. Ступень Н. Аналіз ринку санаторно–курортних послуг у системі туристичної діяльності в Україні / Н. Ступень, М. Ступень, З. Рижок, О. Ступень // *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК*. 2020. № 27. С. 141–145
24. Покоłodна М. М. Рекреаційна географія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. М. Покоłodна ; Харк. нац. акад. міськ. госп–ва. Х. : ХНАМГ, 2012. 274 с.
25. Ведмідь Н. Концепт бренда курортно–рекреаційного підприємства / Н. Ведмідь, М. Бойко, Л. Романчук // *Вісник Київського національного торговельно–економічного університету*. 2021. № 1. С. 53–66.
26. Тарасюк Г. М. Інструменти забезпечення конкурентоспроможності санаторно–курортних закладів гостинності в Україні / Г. М. Тарасюк, А. О. Чагайда, І. О. Петровська, І. О. Соколовська // *Економіка та держава*. 2021. № 3. С. 51–57.
27. Крамаренко М. О. Методичний підхід до оцінки впливу соціально–економічних факторів на сучасний стан курортних готелів. *Регіональні проблеми архітектури та містобудування*. 2019. Вип. 13. С. 83–91.
28. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. К. : Київ. нац. торг. – екон. ун–т, 2016. 537 с
29. Мельник І. М. Стан, проблеми та перспективи розвитку санаторно–курортних та оздоровчих засобів розміщення в Україні // *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2021. № 1. С. 57–63.
30. Люта Д. А. Курортні ресурси країни як основна складова системи туристичного країнознавства / Д. А. Люта, Е. А. Криволапов, Є. Г.

- Бортников // *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2021. Вип. 3. С. 145–155.
- 31.Ведмідь Н. Маркетингові технології сегментації споживачів курортно–рекреаційної послуги / Н. Ведмідь, М. Бойко, Л. Романчук // *Вісник Київського національного торговельно–економічного університету*. 2021. № 4. С. 91–100.
- 32.Субота М. В. Формування цілей сталого розвитку санаторно–курортних закладів / М. В. Субота, В. В. Іванишин, Л. Н. Лояк // *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 11. С. 117–123.
- 33.Danylkiv Kh. P. Swot–analysis as a tool for determining a small entrepreneurial structure development strategy / Kh. P. Danylkiv, O. B. Sadura // *Інноваційна економіка*. 2021. № 3–4. С. 59–66
- 34.Lukatska Ya. S. Formation of foreign students' social competence – SWOT analysis / Ya. S. Lukatska // *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2021. № 2. С. 241–248.
- 35.Жваненко С. А. Моделі управління кредитними коштами для забезпечення інноваційної діяльності курортно–рекреаційного комплексу С. А. Жваненко // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 11. С. 47–50.
- 36.Сазонець І. Л. Соціальний потенціал та перспективи функціонування санаторно–курортних підприємств / І. Л. Сазонець, В. В. Джинджоян // *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2020. Вип. 2. С. 188–197.
- 37.Ветитнєв А.М., Торгашева А.А. Визначення впливу лікувально–оздоровчого туризму на економіку регіону// *Проблеми сучасної економіки*. 2013. № 4. С. 352–355.
- 38.Александрова А.Ю. Новітнє уявлення про сферу туризму як систему // *Сучасні проблеми сервісу та туризму*. 2014. № 1. С. 24–38.

- 39.Мажар Л.Ю. Туризм у просторі та часі: погляд географа // *Сучасні проблеми сервісу та туризму*. 2014. № 1. С. 16–23.
- 40.Влащенко Н. М. Закономірності економічного розвитку регіонального санаторно–курортного комплексу // *Електронні ресурси Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського*. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/kgm_econ/2011_100/393–400.pdf
- 41.В'їзний туризм : навч. посіб. / П. Ф. Коваль, Н. О. Алешугіна, Г. П. Андреева та ін. Ніжин : Вид–во В. В. Лук'яненко, 2010. 304 с.
- 42.Аксентийчук Б.И., Алексеенко Н.О., Андриенко О.И., Бабов К.Д., Бабова И.К. Минеральные воды Украины. К.: Куприянов А., 2005. 576 с.
- 43.Волкова И., Науменко Ю. Развитие рекреационно–оздоровительного туризма в Украине. *Вестник Львовского университета. Серия: Международные отношения*, 2016. Вып. 40. С. 50–66
- 44.Любицева О.А., Панкова Е.В., Стафийчук В.И. Туристические ресурсы Украины. К.: Альтерпресс, 2007. 369 с.
- 45.Пышная Г.О. Бальнеологические и бальнеогрязевые рекреационные системы Украины: ресурсы, их использование и направления охраны. *География и туризм*, 2015. № 6. С. 101– 109
46. Вачевський М. В. Рекреаційні можливості Трускавецько–Східницького району / М. В. Вачевський // *Український бальнеологічний журнал*. К. : 2010. №3–4. С.101–105.
47. Коваль П .Ф. В'їзний туризм : навчальний посібник / П. Ф. Коваль, О. О. Зеленська, С. І. Бондар. Н. : Лук'яненко В. В., 2020. 304 с.
- 48.Кравців В. С. Науково–методичні засади реформування рекреаційної сфери / В. С. Кравців, Л. С. Гринів та ін. Л. : НАН України, 1999. 78с.
49. Пендерецький О. В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно–географічного району та основні напрямки її вдосконалення *Актуальные проблемы современной науки*. К.: 2011. № 3. С. 59.

50. Рудько Г.І. Конструктивна геоєкологія: наукові основи та практичне втілення / Г. І. Рудько, О. М. Адаменко. К. : Маклаут, 2018. 320с.
51. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навчальник посібник / В. І. Стафійчук. К. : Альтерпрес, 2016. 264с.
52. Відпочинок на Львівщині: заклади розміщення та заклади харчування URL: <http://www.lviv-land.com.ua/vidpochynok>
53. Відпочинок у Карпатах URL: <http://www.karpaty.info/ua/>
54. Державний реєстр нерухомих пам'яток України URL: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/294593>
55. Заклади харчування Івано–Франківської області URL: <http://www.rtic.if.ua/objects/c11/>
56. Заклади розміщення Закарпатської області URL: www.transcarpathiatour.com.ua
57. Заклади розміщення та харчування України URL: <http://www.doroga.ua/>
58. Заклади розміщення Чернівецької області URL: <http://oda.cv.ua/page/zakladi-rozmishchennya>
59. Заклади харчування Чернівецької області URL: <http://oda.cv.ua/page/zakladi-kharchuvannya>
60. Іванунік В.О. Оцінка природної рекреаційно–туристичної місткості та її використання в Чернівецькій області / В.О. Іванунік URL: <http://www.arr.chnu.edu.ua/.../стаття%20місткість%20тер>
61. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. Чернівці: Книги XXI, 2013. 300 с.
62. Кравців В.С. Науково–методичні засади реформування рекреаційної сфери: Наукове видання / В.С. Кравців, Л.С. Гринів, М.В. Копач, С.П. Кузик. Львів: НАН України. ІРД НАН України. 2019. 78 с.
63. Мальська М. П. Країнознавство: теорія та практика. Підручник / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Ю.С. Зінько, Н.М. Ганич. К.: Центр учбової літератури, 2012. 528 с.

64. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник / М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. Київ: Центр навчальної літератури. 2014. 272 с.
65. Природно–заповідний фонд України URL: <http://www.menr.gov.ua/pzfond>
66. Реєстри пам'яток URL: http://wikilovesmonuments.org.ua/listy_pamiatek/
67. Розвиток туризму в Карпатському регіоні: Івано–Франківщина URL: http://www.tourism.gov.ua/files/news_karpaty/Ivan_Frankivschina.pdf
68. Список об'єктів природно–заповідного фонду України URL: <https://wikimediaukraine.wordpress.com/2014/03/19/список-об'єктів-природнозаповідного/>
69. Офіційний сайт Державного агентства України з туризму та курортів URL: <http://www.tourism.gov.ua>
70. Головне управління статистики у Львівській області URL: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/st_inf.php?2411
71. Головне управління статистики у Івано–Франківській області URL: <https://ifstat.gov.ua>
72. Головне управління статистики у Закарпатській області URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>
73. Головне управління статистики у Чернівецькій області URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua>
74. Сайт готелів та санаторіїв України URL: <http://uahotels.info/>
75. Рейтинги санаторієв України URL: naftusia.com
76. Александрова С. А., Богдан Н. М., Нохріна Л. А. Детермінанти розвитку туризму: колект. Монографія. / за заг. ред. І. М. Писаревського. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 159 с.
77. Бошота Н. В. Конкурентоспроможність підприємств індустрії туризму в Україні: теорія, методологія, практика: монографія. Ужгород : Ліра, 2020. 336 с.

- 78.Гаврилюк А. М. Державна політика у сфері туризму в Україні: соціогуманітарний вимір : монографія. Київ : Ліра-К, 2020. 426 с.
- 79.Герасименко В.Г. Оцінка туристсько -рекреаційного потенціалу регіону : монографія. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.
- 80.Грановська В. Г., Кацемір Я.В., Фесенко Г.О. Індустрія туризму як вектор конкурентоспроможного регіонального розвитку : монографія. Херсон : Олді-Плюс, 2020. 153 с.
- 81.Деділова Т., Носирєв О., Осипова С. Стратегічна концепція відбудови туристичного потенціалу України у поствоєнні часи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. №. 1 (26). С. 46-54.
- 82.Зінченко О. А. Формування позитивного потенціалу іміджу регіонів України: теорія, методологія, практика : монографія / ред.: О. В. Фінагіна. Черкаси : Пономаренко Р.В., 2018. 454 с
- 83.Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі : колект. монографія / Н. В. Бошота та ін. ; за наук. ред. проф. І. М. Волошина та проф. Л. Ю. Матвійчук. Луцьк : ІВВ Луц. НТУ, 2018. 340 с.
- 84.Писаревський І. М., Войтенко К.К. Підвищення туристського потенціалу міст на основі формування туристського кластера регіону (світовий і національний досвід). *Бізнес Інформ*. 2014. № 11. С. 58-63.
- 85.Писаревський І. М., Євдокімов О.В. Організаційно-фінансове забезпечення розвитку туризму в територіальних громадах : монографія. Харків : Панов А. М. [вид.], 2020. 247 с.
- 86.Писаревський І. М., Мелешко К.К. Туристсько -рекреаційний потенціал як елемент конкурентоспроможності територій. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 148-154.
- 87.Подольська О. В. Рекреаційний потенціал як основа формування конкурентоспроможного туристичного продукту. *Вісник Харківського*

- національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. Вип. 182. С. 213-220.
- 88.Потишняк О. М., Дудник О.В., Краля В.Г. Рекреаційні ресурси та природно-рекреаційний потенціал як необхідна умова розвитку рекреації. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. Вип. 182. С. 140-147.
- 89.Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: Проект Закону України від 07.08.2018 №9015 / Верховна Рада України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332> (дата звернення 01.06.2022).
- 90.Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року:Розпорядження КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р / Кабінет Міністрів України.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#top> (дата звернення 01.06.2022).
- 91.Шелеметьєва Т. В. Узагальнення підходів до оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу країни (регіону). *Вестник экономической науки Украины*. 2018. №. 1 (34). С. 187-190.
- 92.Шелеметьєва Т. В. Теоретичні та прикладні аспекти управління розвитком туризму в Україні: монографія. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2019. 355 с.
- 93.Юрченко Ю. Ю. Імперативи сталого розвитку туризму в Україні: монографія. Київ : Аграр Медіа Груп, 2018. 166 с.
- 94.Юхновська Ю. О. Методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу України та регіонів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2019. Том 30 (69). №4. С. 54-59.

95. Юхновська Ю. О. Формування та розвиток регіонального потенціалу туристичної галузі : монографія. Дніпро ; Запоріжжя : Просвіта, 2020. 312 с.
96. Doran R., Hanss D. Socially desirable responding: the case of self-reported values in tourism surveys. *Current Issues in Tourism*. 2019. Vol. 22 (2). P. 127–132
97. Larionova A. A. et al. Formation of tourist image of the region. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 2015. Т. 6. №. 3 S5. С. 261-261.
98. Pasięka, S.R., Kolokolchikova, I.V., Morozova, O.H., Krushynska, A.V., Krasnodied, T.L., & Popova T.V. The potential of tourist and recreational clusters in european space. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 2021. 39(4spl), 1488–1500.
99. Perelygina, M., Kucukusta, D., Law, R. (2022). Digital business model configurations in the travel industry. *Tourism Management*. Volume 88. URL:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517721001278> (last assessment: 01.08.2022).
100. Vysochan O. et al. Attributive-spatial tourist clusteration of regions of Ukraine. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2021. Т. 35. №. 2. С. 480-489.